

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота магістра з китайської філології

на тему:

**МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СЕМАНТИКИ СМАКУ В СУЧАСНІЙ
КИТАЙСЬКІЙ МОВІ: ЕТИМОЛОГІЯ, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Студентки групи Мкит 52-21

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Східна філологія: китайська мова і література,

переклад, методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.06 ____ Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – китайська

Макарець Дар'ї Дмитрівни

Науковий керівник:

канд. філол. наук, Трубіщина О.С.

Допущена до захисту

« ____ » _____ 2022 року

Завідувач кафедри

Любимова Ю.С.

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС. _____

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЯ СМАКУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	7
1.1 Концептуалізація та категоризація. Номінативне поле концепту.....	7
1.2 Види категоризації перцептивної діяльності.....	16
1.3 Місце категорії «смаку» в когнітивній лінгвістиці.....	21
1.4 Види мовних засобів реалізації категорії смаку.....	27
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ СЕМАНТИКИ СМАКУ.....	33
2.1 Загальнолінгвістичні методи дослідження.....	33
2.2 Методика дослідження семантики смаку.....	35
2.3 Етапи дослідження мовних засобів реалізації семантики смаку.....	37
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИКИ СМАКУ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	45
3.1 Базисний концепт 甜 “солодкий”: семантика, етимологія, функціонування.....	45
3.2 Базисний концепт 咸 “солоний”: семантика, етимологія, функціонування.....	51
3.3 Базисний концепт 辣 “гострий”: семантика, етимологія, функціонування.....	56
3.4 Базисний концепт 苦 “гіркий”: семантика, етимологія, функціонування.....	61
3.5 Базисний концепт 酸 “кислий”: семантика, етимологія, функціонування.....	66
Висновки до розділу 3.....	70

ВИСНОВКИ.....	73
РЕЗЮМЕ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	88
Додаток А.....	88
Додаток Б.....	89
Додаток В.....	90
Додаток Г.....	91
Додаток Ґ.....	92
Додаток Д.....	93

ВСТУП

Серед лексичних одиниць, що виражають почуття людини, особливе місце займає лексика, яка слугує для вираження смаку. Категорія смаку широко відображається в різних аспектах життєдіяльності людини, є перцептивною категорією, яка лежить в основі категоризації світу людини.

Дослідження лексичних засобів вираження смаку є важливим тому, що саме вони, серед інших, дають змогу охарактеризувати не тільки національну специфіку мови, але й давні традиції, бо лексика для опису смакових відчуттів є однією з найдавніших та найчастіше використовуваних у китайській мові. У зв'язку з цим вербальна репрезентація категорії смаку як компонента гастрономічного дискурсу представляє інтерес до всебічного лінгвістичного дослідження. Лексичні засоби смакопозначення вже неодноразово досліджувалися в сучасних лінгвістичних працях на матеріалі китайської мови, але низка питань щодо реалізації категорії смаку в китайській мові за допомогою різних лінгвістичних засобів та їх адекватний переклад на українську мову є нагальним предметом дослідження сучасної лінгвістики.

Актуальність дослідження визначається теоретичними та практичними цілями сучасної лінгвістики в аналізі та конкретизації лінгвокультурних концептів, які є основою мовної картини світу людини, однією з яких є саме перцептивна категорія смаку. Також актуальність дослідження полягає в проблемі недостатнього дослідження змісту концепту категорії смаку в сучасній китайській мові та його структури. Категорія “смаку” є складним феноменом перцептивної складової лінгвокультурного аспекту світу людини, тому є об'єктом багатьох досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців у різних гуманітарних науках, зокрема в лінгвістиці, перекладознавстві, методиці викладання, культурології, когнітивній лінгвістиці та ін.

Об'єктом дослідження є мовні засоби реалізації семантики категорії смаку в сучасній китайській мові.

Предметом є особливості функціонування, етимології та семантики мовних засобів реалізації категорії смаку в сучасній китайській мові.

Метою дослідження є з'ясувати теоретичні засади мовних засобів реалізації семантики смаку в сучасній китайській мові; провести аналіз специфіки категорії «смаку» як перцептивної категорії; систематизувати лінгвістичні засоби реалізації категорії смаку, з'ясувати їхню етимологію, семантику та способи функціонування в мові.

Мета дослідження передбачає виконання наступних **завдань**:

- описати теоретичну базу дослідження категорії смаку в сучасній китайській мові;
- визначити зміст та специфіку категорії “смаку” як перцептивної категорії;
- проаналізувати концепти категорії “смаку” та його структуру у сучасній китайській мові;
- визначити мовні засоби реалізації категорії “смаку” в сучасній китайській мові;
- проаналізувати та визначити етимологію, семантику та функціонування лінгвістичних засобів реалізації категорії смаку в китайській мові.

Виходячи із поставлених завдань в рамках цього дослідження використовується комплекс лінгвістичних **методів**, а саме: метод *концептуального аналізу* (для логічного аналізу концептів досліджуваної теми), метод *етимологічного аналізу* (для дослідження історії слова та його первісної форми), метод *семантичного аналізу*, зокрема, *описовий метод* (для опису характеристики лексичної одиниці), метод *суцільної вибірки* (для визначення корпусу одиниць дослідження), метод *аналізу словникових дефініцій* (для розгляду компонентного складу досліджуваної лексичної одиниці).

Матеріалом дослідження є лексичні одиниці зі значенням смаку, дібрані методом суцільної вибірки зі словарів китайської мови. За основу було обрано електронний словник китайської мови “Сінхуа”. Також у процесі дослідження використовувались корпуси китайської мови, а саме Корпус сучасної китайської мови при Пекінському університеті мови та культури ВСС (北京语言大学 ВСС 语科库) та Корпус сучасної китайської мови Центру китайської лінгвістики при Пекінському університеті ССЛ (北京大学中国语言学研究中心 ССЛ 语科库).

Наукова новизна цього дослідження визначається темою роботи та полягає у виокремленні та систематизації вербальних засобів реалізації категорії смаку в сучасній китайській мові, аналізі їх етимології, семантики та функціонування.

Практичне значення роботи полягає у використанні результатів дослідження в практиці перекладу або викладанні китайської мови, для складання підручників та наукових посібників, методичних рекомендацій для вивчення або використання китайської мови. Також результати цього дослідження можуть застосовуватись у рамках викладання культурології, теорії перекладу, когнітології, лінгвістики тощо. Матеріали дослідження створюють підстави для подальшого вивчення семантики категорії смаку в сучасній китайській мові.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, викладені у роботі були оприлюднені на науково-методичному семінарі “Викладання китайської мови у закладах вищої освіти: проблеми і виклики”.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списків використаних джерел, п’яти додатків та резюме.

РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРІЯ СМАКУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

1.1. Концептуалізація та категоризація. Номінативне поле концепту.

Одним із напрямів сучасної лінгвістики в рамках когнітивної парадигми є репрезентація мовної картини світу, вербалізаторами якої є лексичні одиниці, пов'язані зі сферою когнітивної діяльності з категоризації та концептуалізації цих понять. Функціонування когнітивної системи знаходить своє вираження в когнітивних здатностях особистості. До них відносять мовленєву здатність, зорову, моторну, перцептивну тощо. Відповідно можна припустити, що існує ще й когнітивна здатність, а саме здатність структурування інформації (Вовк, 2003, с. 229). Саме структурування та систематизація значень лексичних одиниць у свідомості людини, яка здійснюється у межах сформованої картини світу на основі досвіду людини є теорії категоризації та концептуалізації.

Категоризація є найважливішим поняттям у лінгвістиці, також є одним з ключових понять у когнітивній лінгвістиці. У вузькому сенсі категоризація – це піднесення об'єкта чи явища до визначеної ланки досвіду, та визначення його частиною цієї категорії; у широкому сенсі категоризація – це процес створення та виділення категорій, та процес фільтрації елементів внутрішнього світу згідно з характеристиками, функціонуванням; впорядкування уявлень про різні явища задля зведення їх до меншої кількості об'єднань, тобто їх зведення до одної категорії (Болдырев, 2000). Проблема вивчення категорії та їх структури, змісту та принципів категоризації завжди залишалась однією з найважливіших у лінгвістиці, тому що вона має відношення до організації форм дійсності буття у свідомості людини та організації мови, як способу вираження дійсності.

Термін категорія бере свій початок ще з часів Аристотеля, який дав визначення цій лексемі як результат процесу класифікації явищ дійсності. Його теорія категоризації передбачала те, що окрема сутність не може одночасно перебувати всередині й за межами категорії, ця теорія відома як “закон виключеного середнього”

(Taylor, 2001). У філософії категорія – це поняття, яке відображає універсальні властивості й відношення об'єктивної дійсності, загальні закономірності розвитку усіх матеріальних, природних і духовних явищ. Сучасна когнітивна лінгвістика надає нове тлумачення поняттю категоризація, пов'язуючи його з процесом обробки знань, здійснюваним мозком людини, на основі набутого фізичного чи ментального досвіду. У когнітивній лінгвістиці категоризація розглядається як когнітивна діяльність, на основі якої класифікуються різні речі. Щодо цього О. Кубрякова (2005) пише, що “звичайна людина, і як вона зводить усе розмаїття своїх почуттів та вражень, об'єктивне розмаїття форм матерії та форм її руху у певні рубрики”. Також вона вказує, що “... категоризація – це поняття яке тісно пов'язане з усіма компонентами самої когнітивної системи – увагою, розпізнаванням, вмінням робити висновки, пам'яттю”. Тобто категоризація – це метод надати сприйнятому світу впорядкований характер, систематизувати одні явища з іншими, беручи до уваги їхню різницю. Метою категоризації за Б. Уорфом є пояснення невідомого через вже відоме та структурування світу за допомогою категорій концепту, фреймів, моделей світу та ін. У кожній категорії об'єкти категоризації є нерівноправними, тому що одні є більш значущими, у той час як інші психологічно займають нижчу ланку.

На даному етапі розвитку лінгвістичної науки існує декілька підходів до категоризації явищ: традиційний підхід, підхід визначальної ознаки, прототиповий, логічний, опозитивний та когнітивний підходи.

Класичний підхід був виділений Аристотелем та полягає у строгій категоризації мови: лексичних одиниць мови та правил, що регулюють їхнє вживання в комунікації, на основі груп ознак, які внутрішньо властиві всім представникам відповідних категорій та складають їхнє визначення (Демьянков, 1994, с 33). Цей підхід не приймає до уваги культурні, психологічні, суб'єктивні реалії. На думку багатьох науковців, класичний підхід не аналізує суб'єктивне осмислення світу людиною, а лише розглядає міжпредметні відносини.

Теорія визначальної ознаки належить логіку Готлобу Фреге. Він стверджував, що концептуальна категорія визначається набором певних визначальних ознак-атрибутів. Саме за принципом виділення в об'єктів спільних рис, а також

відмінностей можна категоризувати будь-які явища. Суть категорії полягає у виділенні певних атрибутивних ознак, на основі яких можна ідентифікувати члена цієї чи іншої категорії.

Наступний *прототиповий підхід* був виділений Е. Рош. Вона розглядала категорію як ядро, а членів цієї категорії – як периферії. На її думку, ознаки кожної категорії, які впливають на її утворення, мають різну значимість, а представники цих категорій володіють різними наборами ознак, за якими об'єднуються або розрізняються. У наслідок цього у середині самої категорії можна виділити ядро та периферії (Rosch, 1978). Прототипна семантика, або теорія прототипів, є найбільш відомою концепцією когнітивних обґрунтувань мовної категоризації. Прототипові категорії, на відміну від логічних категорій Аристотеля, більш ефективно забезпечують та пояснюють мисленнєві процеси та процеси використання мови. У прототиповому підході виділяються дві категорії – перцептивна та соціальна. Перцептивна категорія пов'язана з репрезентацією навколишнього світу крізь призму почуттів та чуттєвого досвіду, соціальна категорія пов'язана з репрезентацією навколишнього світу крізь соціальний досвід культурного носія. Одним із основних положень прототипового підходу до категоризації були рівні категоризації. Е. Рош виділяла три рівня категоризації – базовий, субординативний, суперординативний. Базовий рівень є найбільш інклюзивним, тому що саме він, з-поміж інших, фіксує інформацію та характеристики, на його базі формується ментальний образ, репрезентує інформацію про відношення частини та цілого (Croft & Cruse, 2004, с.83). Субординативний рівень є нижчим та більш конкретним рівнем прототипової категоризації. Суперординативний рівень є більш абстрактним та вищим рівнем категоризації. Відносини між рівнями відбиваються гіперо-гіпонімічною ієрархією слів (Петров, 2000, с. 237). Таким чином, мовні одиниці базового рівня категоризації відповідають нейтральному рівню конкретності, що несе додаткову інформацію. Використання слова субординативного або суперординативного рівня завжди додає або надлишкової точності або зайвої невизначеності (Кобозева, 2004, с. 101-103).

У контексті *логічного підходу* термін “категорія” набував характеристик поняття, яке включає в себе закономірні зв'язки та відношення суб'єктивної дійсності

та пізнання, а категоризація як процес перетворювалася на логічну операцію узагальнення та виділення (Шафіков, 2007, с. 10). *Опозитивний підхід* базується на протиставленні членів однієї категорії іншій. Н. Болдирєв пише: "... з того приводу, що об'єкти реального світу виявляють деякі подібності та відмінності, т.ч. реальний світ не хаотичний та певним чином структурований" (Болдырев, 2001, с. 27).

Засновником *когнітивного підходу* був американський лінгвіст Дж. Лакофф. Він не вважав прототиповий, логічний та опозитивний підходи когнітивними, бо в них не враховувалися усі когнітивні механізми, фактори та принципи категоризації, як сукупність ментальних операцій, які використовуються людиною у процесі пізнання світу та його вербалізації. Когнітивний підхід також виділяв категорії на основі прототипів, але на відміну від прототипового, когнітивний підхід визначає прототип когнітивним орієнтиром, образом, схемою, стереотипом (Лакофф, 1988). Когнітивний підхід до категоризації світу має пізнавальну цінність, бо він сприяє репрезентації навколишнього світу у свідомості людини, являючи собою "певні рубрики досвіду освоєння цього світу та взаємодії з ним". Виокремлюючи, обдумуючи та зіставляючи їх з вже наявними знаннями, вони набувають певних значень та характеристик, закріплюючись за допомогою мови за певними категоріями у свідомості (Болдырев, 2011).

Таким чином, для більшості сучасних концепцій категоризації характерне чітке усвідомлення зв'язку між категоризацією і моделюванням когнітивних процесів, що відбуваються під час аналізу й синтезу знань людиною. Такий підхід до категоризації є підставою вважати її когнітивним процесом.

На думку Н. Болдирєва, базою лінгвокогнітивних розробок є емпіричні дослідження основних пізнавальних процесів у психології, а саме не тільки категоризації, а концептуалізації. Базу цих процесів складає безперервне пізнання людиною навколишнього світу, у результаті якого, на основі концепту та його об'єднань – категорій – формується концептуальна система (Кубрякова, 1996). Концептуальна система окремої людини, в більшості, це система немовної орієнтації світу; концептуалізація виконує роль накопичення та розширення знань про світ, а також, передачі знань при вербальній комунікації (Беседина, 2012). Таким чином,

концептуалізація – це процес визначення набору когнітивних ознак (зокрема, категоріальних) будь-якого явища, які дають людині змогу зберігати та оновлювати інформацію в свідомості та відрізнити його від інших феноменів. Цей феномен або фрагмент знання в когнітивній лінгвістиці прийнято називати концептом. На думку дослідників когнітології, концепт – це “дискретне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, що володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою, що є результатом пізнавальної діяльності суспільства і несе комплексну інформацію про предмет або явище, що відображається, про інтерпретацію даної інформації суспільною свідомістю та ставлення суспільної свідомості до цього явища чи предмета” (Стернин, 2005). Смилова єдність концепту зумовлюється послідовністю його прояву у вигляді образів, понять та символів, де образ є психологічною основою знаку, поняття – логічні функції свідомості, а символ – загальнокультурний компонент мовного знаку. Концепт має у собі головну якість для вираження ментальності народу: здатність концентрувати у собі результати мислення в образно-ціннісному та ціннісно-орієнтовному представленні. Від латинського *conceptum* – “зерно”, свого роду “першообраз”, те, що у майбутньому може прорости словом. Головним методом моделювання концептів є концептуальний аналіз, який здійснюється за допомогою таких методів як: компонентний аналіз, дистрибутивний аналіз, контекстуальний аналіз, етимологічний аналіз, асоціативний експеримент.

З цього можемо побачити, що на даному етапі розвитку лінгвістичної науки, розуміння концепту є дуже варіативним, це зумовлюється взаємодією лінгвістики з різними галузями наук: філософія, культурологія, когнітологія, психологія тощо. Тому виокремлюють декілька підходів інтерпретації концепту.

Філософський підхід – має зв’язки зі схоластичною філософією середньовіччя, на думку деяких засновником цього підходу є Д. Скотт (Демьянков, 2001).

З набуттям терміну “концепт” наукового статусу, виникає *логіко-філософський підхід*. Він спирається на ідеї аналітичної школи філософії, до якої входять такі науковці як Г. Райл, Б. Рассел, Г. Фреге та ін. Саме тоді почався розгляд концепту як логічної категорії.

Із розвитком та становленням лінгвістики як науки та появою зав'язків її з іншими науками, такими як психологія, семантика, етнографія та інші, Р. Павільоніс, А. Вежбицька, Н. Артюнова, С. Нікітіна у своїх працях наголошують на виникненні різних підходів до вивчення концепту, а саме: логіко-поняттєвий підхід, логіко-семантичний підхід, лінгво-логіко-філософський підхід, психологічний підхід.

В основі *когнітивного підходу* – концепт, що є одиницею пізнання ментальної лексики. До прихильників цього підходу входили такі науковці як З. Попова, І. Стернін, О. Бабушкін, М. Болдирєв, О. Селіванова. М.М. Болдирєв зазначає, що «концепти це ідеальні, абстрактні одинці, смисли, якими людина оперую у процесі мислення (Болдырев, 2001, с.25). На думку О. Кубрякової “концепт – це термін, який слугує поясненню одиниць ментальних і психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відображає знання та досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону концептуальної системи й мови мозку, всієї картини світу, відображеної у психіці людини” (Кубрякова, Демьянков, Панкрац, Лузина, 1997, с.90-92). За О.С. Кубряковою концепт – це “оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону”.

Лінгвістичний підхід представлений такими науковцями як: С.А. Аскольдов, Д.С. Лихачов, В.В. Колесов, В.М. Телія. Разом з С. Аскольдовим, Д. Лихачов прирівнює концепт до алгебраїчного виразу значення. На їхню думку, концепт існує для кожного словникового значення. Також вони вважають, що концепт являє собою увесь потенціал значення слова разом з конотативним елементом.

Інший, *культурологічний підхід*, розглядає концепт як основний осередок культури в ментальному світі людини. Прихильниками цього погляду є Ю. С. Степанов, Г.Г. Слишкін. На їхню думку, при розгляді концепту основна увага має бути приділена важливості культурної інформації, яку він несе. Ю. С. Степанов зазначив: “... в структуру концепту входить все те, що робить його фактом культури – вихідна форма (етимологія), стисла до основних ознак змісту історії; сучасні асоціації; оцінки і. т. д.” (Степанов, 1997, с. 41).

Так, узагальнивши існуючі підходи до вивчення концепту, можемо дійти висновка, що вони не протиставлені один одному, а навпаки пов'язані між собою.

Наприклад, у когнітивному підході концепт – це ментальне утворення, з якого виходить ідея культурологічного підходу, де концепт, як одиниця культури, є фіксацією досвіду людства, який стає індивідуальним.

Типологія концептів на сучасному етапі різниться та, більше того, знаходиться на стадії розвитку. Найбільш актуальними типологіями концептів слід вважати типологію концептів на базі сучасної когнітивної лінгвістики та на базі культурологічної науки. Розрізняють конкретні та абстрактні концепти. Конкретні концепти зберігають частіше чуттєвий характер, і тому вони легко впізнаються і легко розрізняються та класифікуються. Зміст таких концептів розкривається переважно через демонстрацію предмета або явища. Абстрактні концепти важче піддаються опису, їх не так легко класифікувати (Кубрякова, 2022).

У рамках когнітивного підходу А.П. Бабушкін поділяє концепти в залежності від структури представлення знань на розумові картинки, схеми, гіпонімію, фрейм, сценарій, інсайт та калейдоскопічні концепти. Під розумовими картинками А. Бабушкін розуміє когнітивні структури типу об'ємних, просторових схем, які менш розроблені в деталях, але представляють предметні реалії (роза). Інсайт є актом неопосередкованої свідомості, усвідомлення, він розуміється як “запакована” інформація у слові про його конструкцію, або приналежність предмету до якоїсь структури або функції (парасолька, ножиці, барабан). Сценарій – це динамічно представлений фрейм, який розгортається у часі за допомогою етапів або епізодів (Колчин, Копыленко, 1998). Протягом життя людина накопичує досвід та виробляє певні моделі поведінки, які відповідають тій чи іншій ситуації, з метою економії часу в подальшому. Прикладами є “лікарня”, “школа”, “вокзал” тощо.

У рамках лінгвокультурного підходу В. І. Карасик та Г. Г. Стернін виокремлюють індивідуальні, групові (або соціокультурні), етнокультурні та загальнолюдські концепти (Карасик, Слышкин, 2007, с. 12–13).

Виходячи зі складної структури концептів, Ю.П. Смирнова спирається на таку диференціацію концептів: *за змістом* – уявлення, схема, фрейм, сценарій, інсайт, гештальт; *за мовним оформленням* – рамкові концепти, концепти зі щільним ядром, концепти дії; *за ступенем інтеграції семантичних структур* – суперконцепти,

макроконцепти, базові концепти, мікроконцепти; *за роллю концепту в структуруванні мовного значення* – концепти-класифікатори, інтегрувальні концепти, концепти усунення (Смирнова, 2001).

Таким чином, сутність та диференціація концептів має неоднорідну структуру та різниться в залежності від підходу та класифікації до якої має відношення. Проаналізувавши певну кількість типологій концептів, можемо зробити висновок, що типологізація концептів залежить від розмаїття розумових образів в концептосферах носіїв окремої мови.

Для отримання повного уявлення про концепт недостатньо вказати його характеристики та ознаки, тому що повне уявлення можна отримати тільки проаналізувавши характеристики усіх його проєкцій. Так, наголошуючи на складній структурі концепту, задля отримання повної картини про явище або предмет, необхідно звертатися до концептуального аналізу. Таким чином, концепт може бути описаний через аналіз засобів його об'єктивації – мовний корпус, яким вербалізується концепт. Сукупність мовних засобів, що об'єктивують концепт у конкретний період розвитку суспільства З. Попова та І. Стернін (2007) визначають як номінативне поле концепту. Номінативне поле концепту будується шляхом суцільної вибірки мовних репрезентативів його концепту зі словників, енциклопедій, корпусів етнографічних та культурних джерел тощо. За З. Поповою та І. Стерніним наявність великої кількості номінацій концепту свідчить про його високу номінативну щільність. Номінативну щільність розуміємо як ступінь детальності мовної репрезентації конкретного концептуального простору, множинне варіативне позначення та складні смислові відтінки позначуваного (Попова, Стернін, 2007).

З. Попова та Й. Стернін надають перелік мовних засобів, які можуть входити в номінативне поле концепту та забезпечити його опис у процесі лінгвокогнітивного дослідження: прями номінації концепту (ключове слово, яке обирається ім'ям концепту та номінативного поля); похідні номінації концепту (переносні, похідні); спільнокореневі слова, слова які деривативно пов'язані з основними лексичними засобами вербалізації концепту; контекстуальні синоніми, стійкі поєднання слів; асоціативне поле; тематичні тексти, що розкривають зміст концепту; словникові

статті; публіцистичні або художні тексти, які розкривають зміст концепту тощо (Попова, Стернин, 2007).

Для виділення та опису структурних елементів концепту Ю. Степанова розробила методичку аналізу культурних концептів за якою виділяє основні складові концепти – культурну та поняттєву. *Культурна складова* поділяється на три шари:

- *Історичний шар.* На матеріалі історичних джерел, міфологічних, етнографічних тощо, описуємо та характеризуємо конкретне явище у його проявах. Метою цих завдань є доказ можливості вживання певного явища поза межами певного концепту.

- *Актуальний шар.* Кожен концепт має мовне вираження, а тому піддаються семантичному аналізу. Метою дослідження актуального шару концепту є аналіз лексичних і словотворчих ознак його мовних репрезентативів. Актуальний шар складається з лексичних та словотворчих ознак. Лексичні ознаки: тут розглядається лінгвістичний аспект мовного явища, синонімів, номінації та інше. Метою цього етапу є структурування лексем концепту у синонімічні ряди з виділенням домінанти – ключового слова. Словотворчі ознаки: на думку деяких науковців, концепт закладений не у слові, а в його корені, отже аналіз усіх лексем конкретного репрезентату є необхідним.

- *Етимологічний шар.* До аналізу концепту має входити етимологічний аналіз концепту, який передбачає встановлення етимології даного концепту. Кінцевим результатом цього етапу має бути встановлення первинного сенсу лексеми, а також, аналіз розвитку лексем у діяхронії.

- *Поняттєва складова концепту.* Поняттєва складова концепту полягає в аналізі значень слова мовного репрезентата концепту. Він реалізується за допомогою словникових значень лексем, які входять до складу концепту.

Отже, комплексний аналіз концепту та усіх його мовних репрезентативів, які є складовими номінативного поля концепту є необхідним для повного розуміння досліджуваного явища.

1.2. Види категоризації перцептивної діяльності

На сучасному етапі розвитку людства у ході пізнання дійсності, першочерговим звісно є сприйняття світу на рівні почуттів. Перцепція – це пізнавальний процес, який суттєвим чином впливає на створення предметних образів і уявлень про навколишнє середовище у деякі складні структури психічного рівня, які відображають суб'єктивне відображення картини світу людини. Людина отримує інформацію про зовнішній світ завдяки впливу різних об'єктів на органи чуття. В.І. Ленін зазначав “...матерія діючи на наші органи чуття, виробляє відчуття”. Формуючи образи зовнішнього світу, уявлення; відчуття – вони є початковою ланкою, з якої починаються усі види перцептивної діяльності людини та надалі її вербалізації.

Перцепція як психологічний механізм когніції та одне з основних понять когнітивної психології пов'язано з детекцією та інтерпретацією сенсорних стимулів. Роберт Солсо у своїй праці “Когнітивна психологія” зазначив, що “стимули зовнішньої середовища не сприймаються як одиничні сенсорні події; частіше вони сприймаються як частина більшого паттерна. Те, що ми відчуваємо (бачимо, чуємо, відчуваємо смак), майже завжди є частиною складного паттерна, який складається з сенсорних стимулів”. Таким чином, перцепція відноситься й до сенсорних актів, так і до процесів інтеграції та синтезу отриманих відчуттів, до здатності та вміння людини виділяти реальні ознаки, якості різних об'єктів та процесів, до формування їх повного образу, до структурування сенсорних даних. Перцептивний процес складається з суб'єкта перцепції – носія перцептивного процесу, мозгу або організму в цілому та об'єкту перцепції – “функціональне утворення, яке проявляються крізь призму активності суб'єкту пізнання” (Солсо, 2011).

Процес категоризації перцептивних даних у свідомості суб'єкта перцепції реалізується у формі сенсорної лексики, тобто лексики на позначення сенсорних відчуттів, які у свою чергу формуються на основі п'яти модусів перцепції, а саме візуального модусу, аудіального, одоративного, густативного (Семашко, 2015). Існує ряд ознак, спільних для перцептивних модусів – типи атрибутів, які відрізняються один від одного позиціями когнітивної точки референції, наприклад, для кольору

таким атрибутом буде “максимум кольору” – еталон червоності (червона троянда, кров) – цей тип атрибуту називаємо *еталонний*; наступна пара ознак – це норма, від якої йде відлік в обидві сторони – наприклад розмір яблука або літак, цей тип називаємо *градуальність*, та останній тип атрибуту немає назви, бо точкою відліку його референції є *медіум*.

Розглянемо основні модуси перцепції:

1. **Звук та аудіальний модус.** Слух, як і зір, традиційно вважаються основними перцептивними категоріями, яким присвячена велика кількість наукових праць та досліджень. У психології звуки класифікуються за двома параметрами – фізична характеристика звука та психічна. Як об’єкт слухової перцепції звуки бувають натуральними та штучними; за інформаційним змістом – комунікативні та характеризуючи середу, психологічно більшість звуків сприймаються як еталонні, “...бо почувши звук ми намагаємося знайти його аналог серед знайомих звучань” (Носуленко, 1998, с.105). У мові більшість атрибутів звуку не є еталонними (*тихий, монотонний*), але звук має інші атрибутивні ознаки: іноді еталоном виступає номінація джерела звука – “*він щибетав як пташеня*”; наступним еталоном є номінація самих джерельних звуків, до цього класу включають такі вирази як собачий лай, левиний рик і т.д. Прикладами градуального типу атрибуту звука є такі опозиції: *тихий/голосний, повнозвучний/оглушливий, громоподібний/звучний*. Ці типи є відтинками звучань, які характеризують звук.

2. **Запах та одоративний модус.** Частіше за все запах розглядається разом зі смаком, бо вони є дуже тісно пов’язаними перцептивними категоріями. У мові, також атрибути запаху є близькими до атрибутів смаку. Так, більшість атрибутів запаху не є еталонними (*смердячий, пахучий, ароматний, стійкий*). Дж.Десор вказує на те, що під час ідентифікації запахів труднощі виникають не скільки через недосконалість нюхової системи, а через труднощі вилучення запаху з пам’яті. Все ж таки, науковцям вдалося виділити деякі типи атрибутів запаху, такими є денотативний та градуальний. Так, денотативні атрибути запаху частіше виражені локусами або локалізаторами, наприклад: *у кімнаті стояв хвойний, лавандовий, трояндовий аромат*. Або джерелом запаху може виступати саме джерело: *я відчуваю*

запах кави. Щодо градуального атрибуту запаху, то він не є яскраво вираженим, але може проявлятися за допомогою допоміжних слів у наступних прикладах: *дуже пахучий, дуже смердячий*.

3. **Світло, колір та візуальний модус.** Категорія кольору є одною з найбільш популярних серед науковців, широкий інтерес до цієї категорії проявляють психологи, культурологи, лінгвісти та ін. Колір є найбільш “еталонною” категорією, оскільки перцепція кольору є “індивідуальним досвідом” (Goldstein, 1984 с.134). Р.М. Фрумкіна визначила два методи тлумачення кольору: вказівка типового об’єкту і тлумачення одних імен кольорів через інші (*вишневий колір- колір вишні, червоний колір – колір крові, білий – колір снігу*) (Фрумкіна, 1984 с. 17). Щодо градуальності кольору, ситуація з атрибутами запаху, градуальність кольору виражається за допомогою допоміжних слів – яскравий колір, темний колір, дуже темний і т.д. Світло є одним з візуальних сабмодусів на ряду з кольором. Еталонні атрибути світла мають схожі риси з еталонами запаху, адже як і еталони запаху, більшість еталонів світла є денотативними: *блискуче, сяюче, яскраве*. Ряд слів можуть характеризувати джерело світла: *сонячне, місячне, неонове, фосфорне*. Також деякі слова можуть використовуватися не тільки по відношенню до світла, а метонімічно – тобто до об’єктів які освітлюються : *сонячний день, сонячна вулиця, фосфорний блиск, фосфорне сяйво, неоніва реклама*.

4. **Смак та густативний модус.** Густативна категорія або категорія смаку, хоча і є доволі популярною серед науковців, але й одночасно є надзвичайно невизначеною категорією. Традиційно смак вважається периферійною категорією. Так, психологам невідомо, яким чином хімічні стимуляції органів смаку перетворюються на електричні сигнали, які поступають до мозку (Goldstein, 1984) . Таку ж невизначеність мають й атрибути смаку. Таким чином В. Виноградов вказує, що набагато частіше для опису смакових якостей використовуються “родові якості”, “у широкому використанні родової якості рельєфно виступає тенденція замінити визначення вказанням відношення явища до абстрактного уявлення, з яким пов’язано бачення про ті або інші якості” (Виноградов, 1986, с. 159). Так, наприклад фрази типу “*цей смак нагадує смак вишні, яблука, кави, апельсину*”. Цю ознаку густативного

модуса психологи пояснюють недостатньою сформованістю структури цієї категорії та її периферійним характером. Тим не менш, є прикметники які чітко співвідносяться з модусом смаку. Більшість з них є еталонними – *солодкий, кислий, гострий, солений*. Об'єкти, які пов'язані зі смаком чітко діляться на їстівні та неїстівні. Цікаво те, що мова лексикалізує атрибути, які пов'язані з неїстівними об'єктами: *металевий смак, дерев'янистий смак*. Градуальний критерій смаку, як і запаху та кольору не має своїх градуальних атрибутів, хоча існує певна кількість виразів, які утворюються за допомогою допоміжних слів: *приємний смак, дуже смачний, неприємний смак та ін.* Схематичне зображення модусів перцепції наведено у Додатку А (див. Додаток А).

Розглядаючи базові категорії перцепції, неможливо не стикнутися з таким явищем як синестезія. Синестезія – це феномен перцепції, який означає суміщення двох перцептивних актів в одну лексему. Це глибокий механізм свідомості, який оперує на допредметному рівні і здійснює закономірну трансформацію змісту та матеріалу однієї перцептивної категорії у будь-яку іншу. С.Л. Рубінштейн визначив це явище як «таке суміщення якостей, при якому, якості однієї модальності переносяться на іншу, наприклад, при кольоровому слуху якості візуальної сфери – на слухову» (Печкова, 1969, с. 192). Синестезію у психологічних та лінгвістичних дослідженнях прийнято визначати феноменом, явищем, а терміном синестетика – науку про комбінаторику чуттєвих відчуттів. Формування картини світу людини починається з безпосередньо сприймання чуттєвих відчуттів. Відчуття, як первинні образи відповідних властивостей дійсності, входять до формування уявних образів. А сприймання – це синтез різних відчуттів, які отримуються від цілісних предметів та явищ, які виступають у вигляді образу предмета або явища. Ці психічні процеси тісно пов'язані з мовними структурами, а саме зі структурами слова. Перцептивний образ відрізняється оперативністю, багатомірністю, процесуальністю, результативністю. У мові перцептивні образи об'єктивуються за допомогою перцептивних прикметників. Основне значення перцептивних прикметників репрезентує інформацію про об'єктивне відчуття признаку. Прикметники чуттєвого сприймання схильні до метафоризації. За Г. А. Уфимцевою, конкретне значення прикметника реалізується у сукупності з іменником, та в більшій мірі визначається семантикою останнього. Існує

близько 10 синестичних пар: 1) зір/слух, 2) зір/нюх, 3) зір/смак, 4) зір/дотик, 5) слух/нюх, 6) слух/смаку, 7) слух/ дотик, 8) нюх/ смаку, 9) нюх/ дотик, 10) смаку/дотик (Уфимцева, 1968)

Завдяки мозковим перцептам, ми не тільки сприймаємо об'єктивний світ, але й одночасно усвідомлюємо, інтерпретуємо залучаючи наш суб'єктивний досвід. Багато науковців впевнені, що перцептивні відчуття тісно пов'язані між собою, а смакові та нюхові – найбільше. Деякі впевнені, що смакові відчуття неможливо розглядати ізольовано, без урахування зав'язків з іншими категоріями. Слова з семами “смак” та “дотик” зближуються завдяки відбитих в них фізіологічних факторів. Наприклад: *сирий хліб, легке вино, гостра закуска.*

Синестичний перенос – це процес, завдяки якому проблема поповнення лексичних засобів, які використовуються для опису різних відчуттів вирішується. Синестичний перенос реалізується на основі емотивно-оціночних асоціацій. Завдяки дотику ми сприймаємо температуру, вологість, характер поверхні, ознаки ваги, виокремлюємо температурні, тактильні та інші прикметники.

Такі науковці як С. Ульман, Б. Уорф, Н. Артюнова, А. Мерзлякова вважають синестезію різновидом метафори. Для метафори характерним є процес встановлення віддалених асоціативних зав'язків, які обумовлені свідомістю її автора та його особистим та/ або мовленнєвим індивідуальним досвідом, і чим більше та далі розташовані класи об'єктів, які утворюють метафоричні зв'язки, тим яскравішим є так званий “метафоричний сюрприз” (Артюнова, 1978, с. 345,).

У дослідженнях синестичної метафори С. Ульман виявив, що напрямки перенесення у такому виді метафори не є випадковими, а відповідають первинним зв'язкам, тобто перенесення ознак із менш диференційованих відчуттів (смак, запах) на більш диференційовані (звук, вигляд). Запропонована ним схема виглядає так: “запах/смак → звук/вигляд → дотик”. Ця модель має таку інтерпретацію: смак/запах може сприйматися через призму звуку/зовнішнього вигляду; звук/вигляд може інтерпретуватися через призму дотику (Ulman, 1964).

Отже, на базі аналізу категоризації перцептивної діяльності було виділено чотири базові категорії перцепції, які в лінгвістиці прийнято називати модусами

перцепції: аудіальний модус, одоративний модус, візуальний модус та густативний модус. Було проаналізовано їхню структуру та аспектність. А також виділено явище синестезії та проаналізовано синестичну метафору, яка є одним з основних мовних явищ у когнітивній лінгвістиці.

1.3. Категорія смаку в когнітивній лінгвістиці

На сучасному етапі розвитку когнітивної лінгвістики увага науковців зосереджена на аналізі таких абстрактних концептів як “краса”, “добро”, “зло”, “час”, “честь”, зокрема, одним із таких абстрактних концептів є й “смак”. Дослідженням категорії смаку займалися такі науковці як: Дж. Лакофф, О.О. Селіванова, О.С. Кубрякова, В.І. Карасик Е. Рош та ін.

Чуттєве сприйняття світу – це перша ступінь пізнання світу людиною. Сам процес сприйняття є багатоплановим та складним. Це безперервний зв’язок індивіда з середовищем, людини зі світом, у реалізації якої середовище та світ безпосередньо відкриваються людині.

О.Ю. Ярова вважає, що дослідження категорії смаку з метою виявлення національної специфіки є особливо важливим, оскільки вивчення мовних виразів сприяє виявленню та визначенню лінивокультурних особливостей країни. Концепт смаку має важливе національне значення у зв’язку з тим, що процес прийому їжі є одним з базових потреб людини. Смак має культурно-специфічні особливості, які пов’язані з оригінальністю національних страв, індивідуальним сприйманням та оцінкою того чи іншого смаку (Виноградов, 1998). На думку Е. Кондільяка: “Смакові відчуття впливають на людину сильніше, ніж запахи, і визначають її стан більше, ніж звуки, оскільки необхідність у харчуванні робить для людини смак більш необхідним” (Кондільяк, 1980, с. 234).

У рамках когнітивної парадигми лінгвістичних досліджень, мова вивчається як репрезентація результату процесів концептуалізації та категоризації, які утворюються у свідомості людини при контакті з дійсністю. Мета цих процесів зводиться до обробки емпіричних даних навколишнього середовища, які поступають у мозок

людини, та на основі цих даних утворення взаємопов'язаних уявлень та понять. Одним за таких способів пізнання є перцепція, яка являє собою психічний процес осмислення та аналізу інформації, яка отримується через органи чуття. У лінгвістичних працях перцепція трактується як наявність у семантиці мовних одиниць вказівки на перцептивну модальність, або один з модусів перцепції (дотик, запах, смак, колір та ін.).

Багатьма науковцями поняття “смак” розуміється як складне сенсорне враження під час прийому їжі, яке виникає в результаті мультимодальної взаємодії запаху, смаку, дотику, температури та сприйманню. В багатьох випадках, як вже було зазначено вище, “смак” виникає, головним чином, через запах, а не через подразники у ротовій порожнині. Густативні сенсорні відчуття, як складові сенсорної системи індивіда носять більш суб'єктивний характер і зберігають відчутніший зв'язок з емоційним станом людини (людину цікавлять смаки й запахи не самі по собі, а лише в тому сенсі, у якому вони приносять їй задоволення/незадоволення (Рузин, 1994, с 61-63).

Так, китайській дослідник Сюй Ідань у своїй статті “Смакові якості продуктів харчування з позиції носіїв російської та китайської мов” стверджує, що порівняльне вивчення смакових якостей з позиції носіїв різних мов будується на гіпотезі лінгвістичної відносності, також відомої як гіпотези Сепіра-Уорфа (ГСУ). ГСУ торкається таких питань гуманітарного характеру, як зв'язок мови, дійсності, духовної активності людини, релятивізму та універсалізму у пізнанні, а також можливості взаємопорозуміння в умовах різноманіття культурно-мовного світу, адже народи, які розмовляють на різних мовах, по-різному й сприймають реальність. У своїй статті, на прикладі різних типів продуктів харчування, Сюй Ідань (2018) показав відмінності мовних картин світу різних народів. Наприклад, такі види овочів, як *кабачок, цукіні, капуста, картопля, баклажан, гарбуз* - носіями слов'янських мов здаються несмачними, тими, які не мають особливий смак, але носіям китайської мови вони сприймаються солодкуватими або солодкими. Таку розбіжність у сприйнятті він пояснює тим, що китайці сприймають солодкий смак набагато різкіше ніж носії слов'янської мови. Виходячи з цього, для опису цього смаку китайці

використовують слово 甜 “солодкий”. Більшість видів зернових, а особливо *рис*, *пшоно*, *кукурудза* носіями слов’янських мов сприймаються як несмачні, на відміну від носіїв китайської мови, яким вони здаються солодкими. *Морепродукти* у слов’янських мовах не мають особливих засобів реалізації, однак, для носіїв китайської мови, морепродукти мають сильний та неприємний смак; китайці відчують «неприємний смак сирої риби» ; інколи відчують солодкий присмак. Для опису смаку морепродуктів у китайській мові частіше за все використовуються такі слова - 鮮 “свіжий”, 甜 “солодкий”.

Отже проаналізувавши різні типи продуктів харчування та багатий спектр сприйняття різних типів продуктів носіями слов’янських та китайської мов, Сюй Ідань зробив висновок, що смак таких деяких видів продуктів сприймається різними народами або зовсім по-різному, або з різним ступенем сприйняття. Водночас є і такі продукти харчування, які носії обох мов сприймають та описують однаково, до них відносяться: морква, морська капуста, інжир, фініки, шпинат, гранат, хурма, диня, помідор та ін. Його стаття є підтвердженням гіпотези лінгвістичної відносності (Идань, 2018, с. 174).

Когнітологія є результатом сприйняття та відображення у мові результатів перцепції, що впливають на саму мову. Лю Цзоянь у праці “Метафоризація лексичних одиниць з семантикою смакового сприйняття у китайській та російській мовах” досліджує семантичні поля лексичних одиниць, які актуалізують смакові властивості, а також їх мовну репрезентацію (Лю, 2019, с. 27). Дослідник стверджує, що «у результаті відмінностей національних культур аналогічні стимули можуть викликати у людей різні асоціації, та у різних мовах однакові за своїм семантичним наповненням лексичні одиниці прогресують по різним метафоричним векторам, у результаті чого в мовних одиниць формуються різні значення, які характеризуються фактором національної специфіки». На основі аналізу засобів вербалізації смакових відчуттів у китайській та російській мовах, автор приходить висновку, що кількість основних смаків у китайській та російській мовах неоднакове (у китайській мові їх більше); у двох мовах дві подібні «смакові» лексичні одиниці передають майже однакове означення, однак при метафоризації вони набувають різних значень, наприклад:

“зірко плакати” – дуже сильно, “зірка правда” – страшна, жахлива. У китайській мові 苦 має значення “старанно”, “терпляче”, наприклад 苦功 – “наполеглива праця”; у китайській мові “смакові” слова можуть поєднуватися зі словами «дотику» та описувати дотикові ознаки, емоції, характер та життєві умови. Наприклад 尖酸 – “гострий на язик”, 火辣辣的性格 – “гарячий характер”.

В основі перцептивної категорії смаку лежить категоріальний концепт “смак/味觉” . За О.С. Кубряковою категоріальний концепт розуміємо як концепт, що лежить в основі категорії, який дозволяє зводити все розмаїття досліджуваних явищ під одну рубрику. У структурі категорії смаку традиційно виділяються когнітивний план, який є продуктом природньої категоризації та носієм інформації про індивідуальний досвід індивіда, який був неодноразово збагачений та скорегований колективним досвідом людства, та аксіологічний план, який є продуктом оціночної категоризації, яка включає в себе інтерпретацію всього досліджуваного людиною, з точки зору його ціннісних орієнтирів (Кубрякова, 1996, с. 90).

У залежності від базового когнітивного строю М.М. Болдирєв розрізняє три структурних концепти – однорівневі, багаторівневі та сегментні. Однорівневий концепт включає в себе тільки почуттєве ядро, тобто фактично – один базовий рівень. До нього відносяться предметні образи, побутові концепти, концепти типу *жовтий, зелений, червоний*. Багаторівневі концепти включають декілька когнітивних рівнів, які різняться в залежності від рівня абстракції, які накладаються на базовий рівень. Сегментні концепти являють собою базовий почуттєвий рівень, який оточується рівноправними за ступенем абстракції сегментами (Подвигина, 2007, с. 100). Таким чином, за М.М. Болдирєвим, концепт “смак” є однорівневим базовим концептом, оскільки в ньому є один базовий – сенсорно-почуттєвий рівень. В системі сприйняття область смаку займає центральну позицію, в якій перетинаються такі компоненти сприйняття як зір, дотик, запах, слух. Крім того, категорія смаку пов’язана з емоційною сферою, що при вербалізації демонструє кореляцію з такими яскравими почуттями як любов, розчарування, образа та ін., що підтверджує наявність двох планів у структурі категорії смаку - аксіологічного та когнітивного.

Таким чином, можемо стверджувати, що лінгвокультурні уявлення про категорію смаку утворюють самостійну концептуальну сферу знань, в основі яких лежать досвід, отриманий людиною у процесі сприйняття, усвідомлення та осмислення своїх сенсорно-перцептивних відчуттів та, перш за все, смакових.

Когнітивна сфера уявлень про смаки відноситься до ціннісно-орієнтованого компоненту концептуальної моделі світу, та будується на базі ціннісних установ носіїв певної мови, тобто за аксіологічним принципом “добре-погано”. Аксіологічна опозиція в сфері смаку представлена як “приємно-неприємно”, оскільки саме ці оцінки відбивають переважно чуттєво-фізіологічні основи смакових відчуттів. Крім того, категорія смаку бере участь у процесі категоризації, виступаючи як родова категорія для груп конкретних різновидів смаку.

Пряме лексичне значення слова *смак* у словнику В.І. Даля визначається наступним чином: “Смак, один з п’яти зовнішніх почуттів, якого знаряддя розташовані у роті, найголовніші в мові, для розпізнавання деяких властивостей їжі, як солодкості, гіркоти, кислоти, солоності, прісності та ін. Саме властивість розрізнявати їжу та скуштовані предмети. Смак та нюх почуття особисті; зір, слух та дотик – загальні”.

У словнику БКРС термін “味道/*смак*” трактується як: “舌头尝东西所得到的感觉/*відчуття, яке виникає, коли ви смакуєте щось на язик*”.

У 1752 році М. Ломоносов запропонував теорію за якою визначав: “Головні з більш виразних смакових відчуттів, такі як: 1) смак кислий, як оцет; 2) їдкий, як у винному спирті; 3) солодкий, як мед; 4) гіркий, як в смолі; 5) солоний, як в солі; 6) гострий, як у дикій редьці; 7) кислуватий, як в незрілих плодах. Які з них прості, які складні, можна буде пояснити не раніше, ніж коли буде відома початкова природа”.

Існує інша категоризація, Т. Матвєєва (2011) у когнітивному плані загалом виділяє дві групи смаків: основні та неосновні. Основні смаки сприймаються лише смаковими рецепторами та є мономодальними. Неосновні смаки – полімодальні: окрім смакових рецепторів в їх сприйнятті беруть участь рецептори нюху, больові та рецептори дотику. Таким чином як і за категоризацією смаків Ломоносова, Т. Матвєєва називає “солодкий/甜”, “гіркий/苦”, “кислий/酸”, “солоний/咸” –

базисними категоріями смаку. Похідні (неосновні смаки) категорії пов'язані з базисними похідними відношеннями. До них відносять такі смаки як: “солодкуватий”, “солодкий, як мед”, “гіркуватий”, “копчений”, “пересолений”, “кислуватий” та ін. Деякі науковці відмічають, що солодкий смак – домінанта серед усіх смакових концептів (Матвеева, 2005, с. 250); смакові відчуття зменшуються у наступному порядку: солодкий, солоний, гіркий, кислий (Костяев, 2007, с. 12). Саме тому у більшості наукових праць та статей, присвячених категорії смаку, семантичні структури розглядаються саме у такому порядку.

Аксіологічний план категорії смаку представлений базисними концептами емоційної оцінки смаку, а саме: “смачний/好吃的”, “несмачний/不好吃的” та їх похідними: “апетитний/开胃的», “ароматний/芬芳的”, “пікантний/带辣味的”, “гидкий/可恶的”.

Таким чином, спираючись на зміст категоріального концепту “смак”, розробленого Т. Матвеевою, можемо виділити концептуальні ознаки перцептивної категорії смаку. Створений нею зміст, являє собою комплексне утворення, яке складається з семи концептуальних ознак, а саме:

1. Наявність контакту
2. Можливість бути сприйнятим
3. Ступінь виразності (сильна, слабка)
4. Природний/штучний характер
5. Близькість до прототипу
6. Смачний/несмачний
7. Придатний/непридатний до споживання.

Розроблена нею категорія дуже широка, а перелічені нею концептуальні ознаки можна співвідносити з наступними аспектами: фізико-хімічним, онтологічним (спосіб сприйняття), квантитативним (інтенсивність), субстанційним (джерело смаку), прототиповим (еталон смаку), аксіологічним (суб’єктивна оцінка). Таким чином, можна зробити висновок, що категоризація у мові виконується, головним чином, завдяки субкатегоризації. На прикладі категоріального концепту “смак” можемо побачити, що його зміст розкривається через характеристики концептів смаку, з яких,

як зазначено вище, виділяємо базисні та похідні, основні та неосновні смаки в когнітивному та аксіологічному планах.

1.4. Види мовних засобів реалізації категорії смаку у сучасній китайській мові

Категорія смаку відіграє у житті людини важливу роль. Смак сприймається у процесі споживання їжі, який займає перше місце в аксіологічній шкалі людського сприйняття. Категорія смаку розглядається як перцептивна категорія, яка належить до вторинних категорій. У когнітивній лінгвістиці, категорія смаку структурована на основі субкатегоріальних понять, а саме на основі базисних та похідних концептів.

З лінгвістичної точки зору, смак вербалізується шляхом складної лексико-семантичної системи, тому основою проблемою науковців у сфері лінгвістичної науки, є дослідження мовних засобів реалізації категорії смаку та пошук лінгвістичних корелятів різних значень смакової шкали. На жаль, велика кількість одиниць, об'єднаних загальною назвою «повсякденне життя», не часто опинається у центрі уваги дослідників, хоча вона пов'язана з базовими когнітивними та культурними концептами і фіксує, як змінюються концепти, та як суспільство відноситься до цих змін. На приклад, тематична група «їжа та напої», яка представлена гастрономіями, одним з пластів нової лексики, яка активно розвивається (Павлова 2017, с.120), у якому проявляються трансформації концепту “смак”. Так, дослідники вважають, що головною формою вербалізації концепту “смак” є гастрономічний дискурс, у якому відображаються усі національні, персональні, гендерні та соціальні особливості суспільного життя, пов'язані з їжею (Агеева, 2018, с. 12), (Олянич, 2015, с. 158). При цьому гастрономічний дискурс пов'язан і з оцінкою, оскільки в ньому відбиваються та конкретизуються цінності усіх видів: від загальнолюдських до індивідуальних (Чередникова, 2011). За А. В. Оляничем, гастрономічний дискурс це “особливий вид комунікації, пов'язаний зі станом харчових ресурсів та процесами їх обробки та споживання” (Олянич, 2015, с. 115).

Гастрономічний дискурс як особливий вид масово-інформаційного дискурсу за своєю формою та структурою вміщує у себе великий набір екстралінгвістичних властивостей. Він відображає культурні, мовні, етнічні, ідеологічні картини світу і є системою, яка вбирає у себе особливості національної культури, яка має соціальні характеристики. Це особливий вид комунікації, який включає в себе спеціалізовану термінологію, стійкі мовні звороти (Олянич, 2015). А. В. Олянич, який назвав цей феномен «глютонічним» (від лат. - “їсти, харчуватися”), відмічає, що лінгвістичні знаки глютонічного дискурсу утворюють сукупність, яка, у свою чергу, розчленовується на фрейми. Вони зберігаються у людській свідомості у вигляді меню, рецептів, правил поведінки та ритуалів.

Таким чином, під глютонічним (гастрономічним) дискурсом ми розуміємо особливий від вербально соціального дискурсу, метою якого є досягнення певного виду комунікації, а саме, глютонічної. Глутонічний дискурс включає в себе текстові структури пов'язані з процесом харчування, при якому враховуються учасники, умови, методи спілкування, середовище, місце та час комунікації, цілі та мотиви, а також жанр та стиль мовлення.

Загалом, лінгвістичні знаки або глютоніми (знаки їжі та її компоненти), які входять до складу глютонічного дискурсу, слід виділити важливі комунікативно-знакові функції: денотативну, директивну, кваліфікаційно-оціночну та презентаційну.

Денотативна функція полягає у створенні образу їжі та її якісної характеристики у свідомості.

Директивна функція описує насамперед процес приготування їжі.

Кваліфікаційно-оцінкова функція являє собою соціальне відношення до процесу споживання їжі.

Презентаційна функція пов'язана з регуляцією процесу глютонічної комунікації.

“Їжа та пов'язаний з нею дискурс являє собою знакову систему, у якій сконцентровані “культурний капітал”, національна самоідентифікація, персональна ідентифікація та суб'єктивне відношення (смак), тендерні характеристики та характеристики соціальні (класові)” (Олянич, 2015, 506).

З лінгвістичної точки зору, категорія “смаку” припускає вживання взаємозалежних лексем, які походять з різних сенсорних модальностей. Тут можна казати про вербальне наслідування синестичної перцепції, це підтверджується на рівні концептуалізації інших різновидів людського сприйняття через область смаку, що зумовлює перетікання власної смакової ознаки на інші сфери сприйняття. Таким чином, можна казати про утворення метафоричного мовного явища, зумовленого специфікою мислення людини. Прикметники, прислівники, які описують смакове сприйняття, можуть використовуватися і в випадках зорового, нюхового, дотикального та слухового сприйняття, при цьому трансформуючи свою вихідну семантику. Слова з семантикою смаку рефлектують область предметної сфери, а їх властивості використовуються людиною для метафоризації та оцінки багатьох важливих сфер життя та похідної діяльності людини (Григорьева, 2015, с.88).

Так, за словами Ярової: “мовним засобам реалізації смаку треба приділити увагу, оскільки сприймання смаку у більшості випадків супроводжується процесом споживання їжі, а це є однією з основних побутових дій людини. У зв’язку з цим лексичні одиниці смаку є часто вживаними як у прямому так і переносному значеннях у китайській мові” (Яровая, 2013, с. 185).

Лексеми п’яти основних смаків й використовуються у якості вербалізаторів різних концептів смаку:

1) *Солодкий*. У словнику С.І. Ожегова слово “солодкий” визначається як “маюче приємний смак, властивий цукру, смак, протилежний соленому, кислому, гіркому” (Ожегов, 2011).

У словнику “Сінхуа” 甜 визначається як “像糖或蜜的滋味，喻使人感到舒服的，与“苦”相对 / *приємний смак, властивий цукру або меду, протилежний гіркому*”.

2) *Солоний*. У словнику Ожегова «солоний» має значення як “той, який містить сіль”.

У “Сінхуа” визначається як “像盐那样的味道 / *смак схожий на сіль*”

3) *Гіркий*. У толковому словнику має значення «маючий своєрідний їдкий, неприємний смак», у китайському словнику “Сіньхуа” визначається як “像胆汁或混改款i俺的味道，跟“甘”相对/*маючий смак жовчі або тяжкий, гіркий смак, протилежний солодкому*”.

4) *Кислий*. Має значення «гострий смак внаслідок бродіння; Сіньхуа визначає це слово як “像醋的气味或味道；酸菜/*маючий присмак або запах оцту: кислі овочі*”.

5) *Гострий*. У словнику Ожегова визначається як “сильно діючий на смак або нюх”. У “Сіньхуа” має значення “橡姜，蒜，辣椒等有刺刺激性的味道/*схожий на імбир, часник гострий перець, а також, маючий дратуючий смакові рецептори вплив*”.

Як вже було зазначено раніше, вербалізаторами смаку у китайській мові є лексеми, які входять до основних категорій смаків. Таким чином, макроконцепт “солоний” лексикалізується за допомогою прикметників : 咸, 含盐的, 盐的, 咸味的, тобто прикметниками, які у своїй структурі мають лексему «солоний» або поєднанні з цим смаком лексеми, наприклад: маючий сіль, солоного смаку, засолений і.т.д. Виходячи з цієї ж логіки, вербалізатором концепту «солодкий» є лексеми маючі у складі схожі або ідентичні лексеми, наприклад: 甜的/*солодкий*, 假情假意的/*приторний*, 甜食/*солодка страва*, а також переносне значення – 甜蜜的/*солодке (життя)*. Концепт «кислий» вербалізується за допомогою прикметників на позначення кислого смаку, а саме: 酸的/*кислий*, 酸味/*кислого смаку*, 变酸的/*закислий*, 含酸的/*кислий (у хімії)*; мовними засобами вираження концепту “гіркий” є прикметники на позначення гірконого смаку, такі як: 苦的/*гіркий*, 苦味/*гіркий*. Концепт “гострий” лексикалізується прикметниками: 辣/*гострий*, 强烈/*гострий*, 嘛/*гострий до оніміння*.

Окрім зазначених вище значень, концепти п’яти основних смаків мають не тільки пряме значення, а й переносне, яке може вербалізуватись у складі фразеологічних одиниць, які активно використовуються у китайській мові, так наприклад, у китайській лінгвокультурі лексема 苦 у складі фразеологізму зазвичай є

негативною оцінкою: 愁眉苦脸/ з кислою міною. Але й може використовуватись, щоб наголосити на старанності людини: 苦心孤诣/ не жаліти сил. Ієрогліф 甜 у переносному значенні використовується у складі метафори 甜头儿 та набуває значення «відчувати інтерес», наприклад: “他在这件事中获得很大的利益”. Найчастіше ця лексема використовується для позначення солодкого життя, приємних слів та відносин. Ієрогліф 辣 у переносному значенні набуває здебільшого негативних значень, наприклад: 泼辣/ зла, сварлива жінка. Метафора 寒酸/жити у злиднях, у складі якої є лексема 酸 має негативне значення людини бідної, але при цьому інтелігентної. Ієрогліф 咸 використовується у складі ідіоми 咸与维新/реформувати, змінювати на нове; також у складі ідіоми 咸吃萝卜淡操心/ за незнанням надавати ведмежу послугу/ сувати ніс у справи інших.

Таким чином, мовними засобами реалізації семантики смаку у сучасній китайській мові є прикметники на позначення смаку з семою «смак» у структурі основного значення, які об'єднані спільним семантичним полем. Ядром цього поля є прикметники, які позначають основні смакові признаки, серед них еталонними є: кислий, солодкий, гіркий, солоний та гострий. Науковці зазначають, що для опису смакових якостей, ця категорія має набагато менше слів, ніж інші перцептивні категорії, одна вона є дуже привабливою для дослідження (Мерзлякова, 2007, с. 297).

Висновки до розділу 1

Отже, під час дослідження та аналізу наукових та лінгвістичних джерел, нами було виявлено, що концептуалізація є одним з найважливіших понять у когнітивній лінгвістиці та одним з основних пізнавальних процесів за допомогою якого людина може зберігати та систематизувати нову інформацію, в свою чергу категоризація є когнітивним процесом виокремлення категоріальних ознак явищ на основі характеристик та особливостей їхнього функціонування та ін., аналіз яких відбувається під час синтезу знань та досвіду людиною, завдяки якому ми можемо

надавати явищам впорядкований характер. Ці два процеси є тісно пов'язаними між собою, оскільки концептуалізація є процесом визначення когнітивних ознак, зокрема тих, які формуються на основі категоріальних. Феноменом концептуальної системи є концепт, який на думку багатьох дослідників є дуже складним та варіативним поняттям, оскільки є результатом образно-ціннісного та ціннісно-орієнтовного представлення явища у вигляді мовних знаків в результаті когнітивних процесів окремої людини. Однією з основних ознак концепту є його єдність, яка виражається у послідовності проявів його образів, понять та ін., Для дослідження концептів існує велика кількість підходів, які є пов'язаними між собою, але слугують для різних цілей дослідження.

Когнітивні процеси категоризації та концептуалізації реалізуються на основі п'яти модусів, одним з яких є густативний модус, або смак. У лінгвістиці смак, хоча і є популярною категорією, але й одночасно й доволі невизначеною. Під час аналізу густативного модусу, нами було виявлено, що лексичні одиниці, які часто співвідносяться з модусом смаку є еталонним, тобто точками референції досліджуваної категорії, а саме : солодкий, солоний, кислий, гіркий, гострий. Смак є перцептивною категорією, яка лежить в основі когнітивної лінгвістики, тому й в основі процесів категоризації та концептуалізації.

З'ясовано, що концепт “смак” є базовим концептом, який пов'язаний також з почуттєво-емоційною сферою, що підтверджує багатоплановість досліджуваного концепту. Для отримання повної картини про концепт “смак”, необхідно проводити концептуальний аналіз, який в свою чергу може бути описаний через аналіз засобів його мовної об'єктивації. Засобом мовної об'єктивації концепту “смак” є гастрономічний дискурс, який є відображенням національних, особистих та соціальних явищ, пов'язаних з їжею. До нього входять текстові та знакові структури, серед яких вербалізаторами базисних концептів смаку є й лексеми на позначення п'яти основних смаків, які й з попереднього дослідження є еталонними для концепту “смак”: 甜 “солодкий”, 咸 “солоний”, 酸 “кислий”, 辣 “гострий”, 苦 “гіркий”. Таким чином базисні концепти п'яти основних смаків у китайській мові вербалізуються за допомогою пов'язаних з досліджуваними смаками лексемами.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ СЕМАНТИКИ СМАКУ

2.1. Загальнолінгвістичні методи дослідження

Кожен із розділів лінгвістики має об'єкт та предмет вивчення, який потребує методів дослідження.

Методологія – це “вчення про прийоми і засоби наукового пізнання, це сукупність методів, які застосовуються в певній галузі науки” (Лучик, 2019).

Термін “метод” використовується в мовознавстві в таких значеннях – у широкому, як спосіб і засіб пізнання, та вузькому, як сукупність прийомів дослідження.

За О.О. Селівановою (2006), таким же чином й диференціюється «лінгвістичний метод». Згідно першого широкого трактування, це “спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності з метою вивчення явищ і закономірностей мови як об'єкта лінгвістики», згідно другого вузького – «це система процедур аналізу мовних явищ та/або перевірки отриманих результатів”.

Отже, диференціація методів дослідження є дискусійною темою серед науковців. З огляду на широке та вузьке тлумачення методу, як інструменту проведення дослідження, загалом методи мовознавства диференціюються на загальні (до яких відносять спостереження, індукцію, дедукцію, гіпотезу, аналіз, синтез, таксономію, порівняння, формалізацію, ідеалізацію, експеримент, фальсифікацію та моделювання) і лінгвістичні, які є спеціальними методами.

Коротко розглянемо загальні методи дослідження:

1. **Спостереження** є цілеспрямованим сприйняттям, зумовленим завданням пізнавальної діяльності, головною умовою є об'єктивність.

2. **Індукція** є методом узагальнення результатів окремих спостережень й експериментів. У лінгвістиці індукція застосовується при створенні різних класифікацій мовних явищ

3. **Дедукція** є методом переходу від загальних тверджень до конкретних виводів. У лінгвістиці дедуктивний метод використовується для встановлення статусу різних мовних одиниць, належності їх до певної частини мови, категорії та інше.
4. **Гіпотеза** є побудовою припущення щодо ознак досліджуваного об'єкта. Подальший аналіз перетворює гіпотезу на теорію або спростовує її.
5. **Аналіз і синтез** є єдністю протилежностей: аналіз передбачає розділення цілого на частини й опис кожної з них, а синтез – поєднання частин у цілісну систему.
6. **Таксономія** – класифікація досліджуваних явищ та їхню диференціацію відповідно до параметрів.
7. **Порівняння** використовується для вияву спільних або різних ознак двох явищ.
8. **Формалізація** ґрунтується на встановленні відповідності досліджуваних об'єктів, їхніх ознак, відношень.
9. **Ідеалізація** є процесом мисленнєвого творення ідеалізованих об'єктів на підставі припущення або реального зразка.
10. **Експеримент** є перевіркою гіпотези на практиці.
11. **Фальсифікація** полягає у висуненні хибної гіпотези для встановлення або спростування гіпотези, шляхом її перевірки на хибність.
12. **Моделювання** є сукупністю ідеалізації та абстрагування.

Лінгвістичні методи дослідження використовуються для дослідження мови, мовних явищ та мовленнєвої діяльності, вони мають свою власну специфіку. Різні науковці здійснювали систематизацію лінгвістичних методів згідно різних напрямів мовознавства. За класифікацією Б. Головіна існує вісім загальнолінгвістичних методів: описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний, стилістичний, кількісний та метод автоматичного аналізу (Головин, 1997). В. Кодухов (2009) виділяє три методи: описовий, порівняльний та нормативно-стилістичний. Ю. Карпено (2006) розподіляє методи мовознавства за метою дослідження мови на описові (експериментальний, дистрибутивний, статистичний) і реконструктивні

(порівняльно-історичний, метод внутрішньої реконструкції), за способом дослідження – на синхронічні та діахронічні методи, за шляхом досягнення мети – індуктивні та дедуктивні (с. 20).

Отже, з аналізу різних класифікацій можна зробити висновок, що найбільш загальними лінгвістичними методами є порівняльно-історичний, структурний та функціональний, у склад якого входять описовий та контекстуальний методи. Кожен із цих методів є комплексним та має широку систему опису та аналізу мови.

2.2. Методика дослідження семантики смаку

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки та мовознавства існує велика кількість загальнонаукових та спеціальних методів лінгвістичного дослідження. Тому при обранні доречного методологічного підходу для аналізу обраної теми, треба розглядати та використовувати лише ті методи, які прямо стосуються предмета дослідження. Предметом нашого дослідження є мовні засоби реалізації семантики смаку, їх етимологія та функціонування. Базою для обрання лексичних одиниць на позначення смаку слугували словник з китайської мови “Сінхуа” та корпуси китайської мови, а саме ВСС 语科库, ССL 语科库, з яких методом суцільної вибірки було виокремлено лексичні одиниці з семантикою смаку для формування фактичного матеріалу дослідження.

Серед лінгвістичних методів дослідження у роботі використовувалися наступні:

Описовий метод має широке використання у мовознавстві, бо завдяки ньому лінгвісти описують такі лексичні одиниці, як: слова, морфеми, фонеми, конструкції, а також вивчають функціонування мови. Описовий метод орієнтується на структурне ціле мови, і чітко визначає ті одиниці і явища, які є предметом спеціального вивчення. До того ж, його використовують, як основний прийом аналізу семантичних явищ мови, значення лексичних та фразеологічних одиниць в словниках описується також шляхом опису, саме тому цей метод є базовим в рамках нашого дослідження.

Семантичний аналіз – базується на аналізі лексичної одиниці або різних синтаксичних структурних рівнів для виявлення особливостей та характеристик, висуненні гіпотез про значення аналізованої одиниці. До нього ж відноситься й метод дистрибутивного аналізу, що дозволяє аналізувати взаємозв'язок між набором лексичних одиниць та текстів, в яких вони зустрічаються. Він також став одним з основних методів дослідження, на якому базується наша робота.

Контекстуальний аналіз заснований на аналізі лексичних одиниць у контекстах мови й виявленні їх взаємовпливів. В основі цього лінгвістичного методу лежить припущення про те, що відмінності у значенні пов'язані з різницею у контексті. Цей вид аналізу передбачає два етапи – контекстуалізацію та інтерпретацію. Перший спрямований на виявлення системи контексту, в межах якої розкривається концепт. Другий етап здійснюється на основі першого, та включає інтерпретацію інформації, закладеної у тексті, визначення авторської мети тощо. Виходячи з того, що у нашій роботі ми не обирали базою дослідження якийсь конкретний автентичний текст, то метод контекстуального аналізу використовувався частково, зокрема, для аналізу лексичних одиниць у реченні та їх функціонуванні в різних жанрах тексту.

Етимологічний аналіз використовується для встановлення походження слова, історії виникнення; розкриття минулих словотворчих зв'язків слова для аналізу виникнення його сучасного значення. Визначення походження певного слова передбачає реконструювання його первинної форми та відстеження змін у діячності. Питання про походження лексичних одиниць є важливим у нашому дослідженні, бо можна відстежити закономірності оформлення або структури окремих слів, що є важливим для повного та детального розуміння семантики смаку в китайській мові.

Метод концептуального аналізу. Теорія метафори. Засобами вербалізації концепту на мовному рівні, як відомо, можуть виступати лексичні, фразеологічні та паремійні одиниці (деякі науковці включають сюди також тексти), і, відповідно, концептуальний аналіз полягає у фіксації та інтерпретації смислу цих одиниць, що зближує його із семантичним аналізом. Іноді науковці так і називають його концептуально-семантичним (Полюжин, 2006, с. 17). У концептуальний аналіз входить неабияка кількість методик, методів за способів дослідження концептів,

вибір яких залежить від мети дослідження. Таким чином, однією з таких методик є “теорія когнітивної метафори”, яка була розроблена американськими мовознавцями Дж. Лакоффом та М. Джонсоном (2004). На основі цієї теорії була побудована методика аналізу концепту, яка полягає “у вивченні значення слова, в якому фіксуються не лише ознаки, необхідні та достатні для ідентифікації означуваного, але й наївні знання про означуване, що реалізується в метафорах та метонімії” (Пименова, 2005, с. 14). За М. Піменовою: “концепт складається з концептуальних ознак, які відтворюють його як “означений у мові національний образ, ідею, поняття, символ”” (Стернин, 2005, с. 211). Тому реконструкція структури концепту відбувається через виявлення можливих ознак, для цього й використовують методику концептуального аналізу, яка відбувається у декілька етапів: 1) аналіз лексичної одиниці та її внутрішньої форми; 2) виявлення семантичного значення; 3) опис засобів категоризації в мовній картині світу; 4) дослідження концептуальних метафор.

У методологічному плані, ми виходимо з того, що “призначення мови та її ролі у суспільстві обумовлюється тим, що в першу чергу, вона слугує когніції, під якою розуміємо наукове, та буденне пізнання світу, яке реалізується у процесах його концептуалізації та категоризації” (Кубрякова, 2009, с. 5).

Отже, нами було розглянуто спеціальні методи дослідження лексики смакопозначення та встановлено, що вони допомагають зрозуміти процес та закономірності формування та дослідження змісту мовних явищ лексики на позначення смаку та її особливостей.

2.3. Етапи дослідження мовних засобів реалізації семантики смаку

Як вже було зазначено, предметом нашого дослідження є мовні засоби реалізації семантики смаку у сучасній китайській мові, тому доречним вважаємо окреслити етапи дослідження цього явища, а саме структуру роботи та принципи роботи.

Перший етап нашого дослідження був присвячений вибірці мовного матеріалу, який слугує базою розкриття теми роботи. На сьогоднішній день одним з

найпоширеніших та найменш часовитратних форм відбору та дослідження матеріалу є корпуси. Корпусна лінгвістика розвивається досить активно, сьогодні за допомогою корпусу текстів вирішується ціла низка лінгвістичних завдань. По-перше, це реалізація лексико-граматичного аналізу тексту; по-друге, виявлення термінів і термінологічних словосполучень, по-третє, складання словників тощо. Використання корпусу текстів значно підвищує не лише ефективність і швидкість обробки мовних даних, але й їх достовірність. Сам корпус є інформаційним лінгвістичним ресурсом, в якому користувач може сам створити вибірку мовних одиниць та контекстів їх вживання на матеріалі текстів певної мови, представлених в електронному варіанті (Дарчук, Сорокін, 2006). Зокрема, в нашому дослідженні для виявлення та відбору лексичних одиниць на позначення смаку, ми використовували два китайських лексичних корпуси, а саме: ВСС 语科库 та. ССL 语科库. Таким чином, на базі зазначених вище корпусів китайської мови, матеріалом для дослідження було обрано 70 лексичних одиниць на позначення смаку, 25 з яких є фразеологізмами, або входили у їх склад.

І хоча корпусний метод для відбору матеріалу дослідження є доволі зручним у дослідженні функціонування та семантики слів у різних контекстах, але й він має свої недоліки, зокрема, одною з найбільш дискусійних тем є проблема неоднозначних випадків, коли мовна одиниця може входити до двох або трьох класів слів, і її актуальність пов'язана з необхідністю морфологічної розмітки корпусу, де найважливішим фактором є не просто визначення набору морфологічних ознак, але й детальна розробка правил присвоєння цих ознак одиницям тексту. Також, складнощі визивають й сегментація китайського тексту на окремі словоформи, що пов'язано з зовнішньою нерозрізненістю односкладного та двоскладного слова у китайській мові. Це є результатом словотворення у китайській мові. Таким чином, описані проблеми навіть в умовах постійного удосконалення електронних корпусів вимагають ручного аналізу та подальшої, більш детальної перевірки лексичних одиниць, що саме й стало другим етапом дослідження мовних засобів реалізації семантики смаку у китайській мові.

Другий етап дослідження передбачав структурування відібраних раніше мовних одиниць на морфологічні класи. Проблема морфології китайської мови та розмежування слів на частини мови є досить складною, бо чіткого розмежування мовних одиниць на окремі морфологічні класи досі не існує.

Частинами мови називаються слова, які об'єднані у певні класи за вираженням значень, формою та з їх функцією у реченні, тобто за лексичним та граматичним значеннями, однак, якщо за ознаку розмежування слів брати форму слову, то китайській мові їх немає, але ж якщо базуватися на значенні та функції окремого слова, то це доводить, що в китайській мові все ж таки є розмежування на частини мови.

Так, дослідник А.А. Драгунов (1952) зазначає, що класи слів розрізняються своїми граматичними властивостями. Він вважає, що базуючись на синтаксичних особливостях, можна виділити класи слів, які характеризуються спільним граматичним явищем, що доводить незалежність китайських слів від морфологічних властивостей. У деяких китайських та американських лінгвістів точки зору щодо концепції частин мови наближені до тих, що описав А. Драгунов (Люй Шуся, Ван Лі, Лу Чжівей та інші). За А.А. Драгуновим (1952), “лексико-граматичні категорії лежать в центрі китайської граматичної системи, відображаючись і в побудові словосполучень, і в різних типах речень. Поза цими категоріями не можна зрозуміти структурні особливості китайської мови і було б неможливо викладати граматику китайської мови”.

Тож, у нашому дослідженні класифікацією мовних засобів реалізації семантики смаку слугували наявні дослідження синологів у сфері граматики китайської мови (А.А. Драгунова). Загальна схема частин мови в китайській мові виглядає наступним чином:

1. Ім'я: іменник, числівник
2. Предикатив: дієслово, прикметник
3. Прислівник

Як можемо побачити зі схеми, А.А. Драгунов об'єднує дієслово та прикметник в одну категорію, підкреслюючи, що лексичні одиниці обох класів можуть

виконувати функцію присудка без зв'язки, а також, можуть об'єднуватися з видо-часовими і модальними показниками. Щодо категорії прислівника, то він характеризується обмеженістю синтаксичного використання.

У ході нашого дослідження аналіз словникових одиниць, взятих з корпусів китайської мови, показав, що у сучасній китайській мові категоріально-лексична сема «смак» представлена у значеннях наступних парадигм: ЛСГ (лексично-семантична група) іменників на позначення смаку, ЛСГ прикметників на позначення смаку, ЛСГ дієслів на позначення смаку.

На третьому етапі дослідження мовних засобів реалізації семантики смаку метою було, по-перше, описати особливості функціонування обраних лексичних одиниць на позначення смаку. У нашому випадку найбільшою з лінгвістичних категорій реалізації семантики смаку є категорія прикметника.

Так, на лексичному рівні вербального представлення явища “смаку”, найбільш цікавою групою вербалізаторів є група прикметників на позначення смаку, бо у китайській мові прикметники, можуть використовуватися, як іменники, дієслова та прислівники. Наприклад, ієрогліф 苦 – “жити у злиднях, страждати” – є дієсловом, наприклад 苦旱 – “страждати від посухи”; 酸 як прикметник на позначення смаку має значення “кислий”, але також може бути іменником у значенні “муки, страждання” – 辛酸. Прикметники можуть утворювати форми подвоєння, які виражають суб’єктивну оцінку якості, усі ці особливості не можуть мати прислівники. Крім того, прикметники, виконуючи функцію обставини, мають змогу не тільки використовуватися у препозиції, а й у постпозиції по відношенню до присудка.

У межах морфологічних ознак прикметника у китайській мові виділяють якісні та відносні прикметники та ступінь інтенсивності прикметників. Наприклад прикметник 甜 “солодкий” є якісним, оскільки він визначає якісну ознаку предмета. Якісні прикметники також можуть використовуватися з прислівниками ступеня: 很 “дуже”, 更 “ще більше”, 最 “най” та інші. Також якісні прикметники можуть використовуватися зі словами, які позначають кількісні зміни якісної ознаки, такі як: 点, 一点, 些, 一些 “декілька, небагато, трішки”, 多 “значно, набагато”. До

відносних прикметників у китайській мові належать ті, які позначають відносну ознаку, наприклад: 左 “лівий”, 右 “правий”, 真 “істинний”. Оскільки відносні прикметники не можуть позначати ступінь інтенсивності, тому вони не використовуються з прислівниками ступеня, однак є виключення, до нього відноситься прикметник 基本 “основний”, який використовується з прислівником 最. У китайській мові прикметники не змінюються за відмінками, числом, та родом, таким чином у китайській мові відсутнє відмінювання прикметників.

У китайській мові широко використовується прийом лексичних повторень якісних прикметників. Повторення або подвоєння посилює значення ознаки, яка виражається якісними прикметниками, робить його більш інтенсивним, наприклад: 辣辣 “дуже гострий, пекучий”, 酸酸 “дуже кислий”, 咸咸 “солоний-солони”.

Другим етапом аналізу лексичних одиниць на позначення смаку є особливості аналізу етимології лексичних одиниць. Важливість аналізу етимології лексичних одиниць зумовлюється, перш за все, нерозривністю когнітивних процесів і мовлення. Розуміння походження, тобто етимології окремої лексичної одиниці також є дієвим засобом для виявлення внутрішньої форми слова, а також її функціонування у мові. Ще в XIX ст. американський філософ, етнограф і педагог Е. Феноллоза наполягав на тому, що в китайській ієрогліфічній писемності відображене «конкретно-образне сприйняття світу в його динамічній єдності». Саме тому вчений вбачав у китайській писемності прототип автентичної мови, що є “не транскрипцією одномірної у своїй логічності думки, а безпосереднім відтворенням усього комплексу природних зв’язків суцього” (Малявин, 1982, с. 251).

Етимологічні дані мають велику цінність для дослідників, тому що вони відображають механізм становлення культурних концептів. Значення первинних форм і значення слів, що вживаються в мовах на сучасному етапі розвитку, дають можливість побачити найважливіші етапи становлення лексичних одиниць і встановити їх кореляцію з вербалізацією цих одиниць у свідомості людини в діахронії становлення культури (Тулусина, 2010, с. 95).

Етимологічний аналіз лексичної одиниці, а саме ієрогліфа відбувається у декілька етапів:

1. **Тлумачення** знаку (ієрогліфа) для розкриття ступеня впливу первинних графо-семантичних характеристик знаку на його подальший розвиток
2. **Фонетичний.** Відбувається фонетична реконструкція ієрогліфа, образу китайського знаку на основі даних словників.
3. **Формально-графічний.** Метою даного етапу є виявлення первинного знаку ієрогліфа, для верифікації графіки знаку у співвідношенні з виокремленими періодами розвитку китайської ієрогліфіки. Також цей етап слугує для виявлення усієї парадигми найбільш ранніх графічних форм знаку.
4. **Грамматикологічний.** Дозволяє здійснити системну структурно-семантичну верифікацію графічних елементів ранніх форм знаку, створити цілісну систему первообразу.
5. **Семантичний.** У рамках цього етапу проводиться дослідження давньо історичного, соціокультурного впливу, які відображають поняттєві характеристики застарілого знаку та опис фактичних значень знаку.

Таким чином метод етимологічного аналізу лексичних одиниць включає в себе не тільки структурний аналіз ієрогліфа, його розділення на окремі знаки та їх подальший аналіз, але й соціально-культурні уявлення які є або були реаліями у певний відрізок часу.

Останнім серед етапів аналізу мовних засобів реалізації семантики смаку в нашому дослідженні є семантичний аналіз лексичних одиниць. Цей етап є останнім, бо для отримання достовірної інформації про значення окремої лексичної одиниці треба проаналізувати її функціонування у різних контекстах та етимологію знаку.

Загалом, семантика ієрогліфів сучасної китайської мови є складною та багатоплановою, тому що графічний образ кожного елемента походить з стародавнього знаку чи зображення, яке мало певне смислове навантаження. Багатоплановість китайської писемності полягає у розподілі ієрогліфів на категорії : зображувальні, до яких належать ієрогліфи, які схожі зображення предметів; вказівні – є символічними позначками; ідеографічні – використовують два або більше

ієрогліфів для складання нового та фоноідеографічні, для яких властивий розподіл кожного знаку на дві частини. Одна частина вказує на належність ієрогліфа до семантичної групи, а інша – до фонетичної. Тобто для повного розуміння семантики ієрогліфу необхідно, по-перше, визначити приналежність певної лексичної одиниці до тієї чи іншої категорії, по-друге, за необхідністю розкласти ієрогліф на структурні частини – компоненти, якщо потрібно; по-третє, за допомогою словників та наукових або історичних матеріалів, визначити первинне та/або фактичне значення лексичної одиниці.

Отже, поетапність дослідження є однією з найважливіших частин наукової роботи, бо без правильно сформульованих етапів дослідження, робота не має цілісності. Саме тому в цьому дослідженні ми дотримуємось чіткого плану та проходимо усі необхідні етапи аналізу досліджуваного явища, задля отримання достовірних, логічних та науково-обґрунтованих результатів.

Висновки до 2 розділу

Лінгвістичні методи дослідження є способом організації дослідницької діяльності, метою яких є аналіз, дослідження та перевірка мовних явищ, як об'єктів лінгвістики.

У цьому розділі ми розглядали як загальні методи дослідження, так і спеціальні, які є лінгвістичними методами. Оскільки існує велика кількість спеціальних методів дослідження, багато науковців розроблювали власні класифікації та систематизації лінгвістичних методів. На нашу думку, найбільш загальним лінгвістичним методом є порівняльно-історичний, за класифікацією Ю. Карпенка. Оскільки до його складу входять основні методи дослідження.

Також в рамках цього розділу, ми розглядали методіку дослідження семантики смаку та методи дослідження предмету цього дослідження, а саме лексики смакопозначення. Основними методами дослідження лексики на позначення смаку є описовий метод, метод семантичного аналізу, контекстуальний метод, метод етимологічного аналізу та метод концептуального аналізу, зокрема теорію

когнітивної метафори, яка була розроблена американськими дослідниками Дж. Лакоффом та М. Джонсоном.

На основі аналізу лінгвістичних методів дослідження було розроблено етапи дослідження мовних засобів реалізації семантики смаку: етап відбору мовного матеріалу, який здійснювався за допомогою корпусів сучасної китайської мови ВСС 语 科 库 та ССЛ 语 科 库; етап структуризації відібраних мовних одиниць за морфологічними класами, більшість яких, входила до класу прикметників; етап семантичного аналізу мовних одиниць; етап етимологічного аналізу відібраних мовних одиниць та етап аналізу способів функціонування лексичних одиниць у мові.

Отже, в рамках цього розділу нами було проаналізовано загальнолінгвістичні та спеціальні методи дослідження, розроблено власну структуру та етапи дослідження мовних засобів реалізації семантики смаку в сучасній китайській мові, за якими здійснювалося подальше дослідження.

РОЗДІЛ 3. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИКИ СМАКУ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

3.1. Базисний концепт 甜 “солодкий”: семантика, етимологія, функціонування

Існує неабияка кількість робіт присвячених розгляду та дослідженню концепту 甜 “солодкий” у англійській, китайській, французькій та інших мовах. Дослідженням цього концепту займалися такі науковці як: О. Ярова, яка порівняла концепти «солодкий» у французькій та англійській картинах світу (Яровая, 2013); К. Кузнецова аналізувала семантику прикметників *солодкий* та *sweet* у російській та англійській мовах (Иванова, Кузнецова, 2015); Сюй Ідань у своїй роботі приділив увагу лінгвокультурним особливостям концепту “солодкий” у китайській та англійській картинах світу (Сюй Ідань, 2019).

У сучасній китайській мові, згідно статистики наведеної автором наукової праці «A corpus based study on synesthetic adjectives in modern Chinese» Цін Джао, прикметник 甜 “солодкий” є одним із найбільш часто вживаних та використовуваних прикметників для опису смаку. До того ж, у китайській мові лексичні одиниці, які використовуються для вербалізації концепту 甜 “солодкий” можуть використовуватися як в прямому так і в переносному значенні, а також не тільки описуючи смаки, але й запахи, емоції, дотики та інше, що пов’язано, загалом, з близькістю модусів перцепції (Zhao, 2015).

Аналіз словникових дефініцій та аналіз лексичних одиниць, які були обрані методом суцільної вибірки з корпусів китайської мови на позначення солодкого смаку та лексики, що входить в досліджуване поле концепту, показав, що різні поля та модуси можуть накладатися один на одне, утворюючи зони нових переходів та периферій, що зумовлюється багатозначністю лексичних одиниць сучасної китайської мови.

Концепт солодкого смаку у китайській мові базується на аксіологічному компоненті, тобто оцінному. Загалом, 甜 “солодкий” має позитивне значення. З цим

компонентом, окрім того, який має значення смаку, можна утворювати різноманітні номінації для різних стилістичних жанрів та прийомів у мовленні. Він описує не тільки фізичне сприйняття смаку, але й психічний, емоційний стан людини, а також ментальні особливості організації культурної діяльності людей.

Розглянемо семантику прикметника на позначення солодкого смаку у сучасній у китайській мові, а саме прикметника 甜:

– 甜 – солодкий, смачний, привабливий

У словнику “Сінхуа” ієрогліф 甜 – це частотний ієрогліф, вперше був помічений у писемності в стилі Чжуаньшу. Це смак цукру і меду, протилежний гіркому; розширене значення включає красу, щастя, радість тощо.

Розберемо структуру та етимологію ієрогліфа 甜. За структурою нашої роботи, етимологічний аналіз лексичної одиниці проводиться у декілька етапів, першими етапами є фонетичний та формально-графічний, на якому відбувається фонетична реконструкція ієрогліфа та виявлення первинного знаку поданої лексичної одиниці для верифікації графіки ієрогліфа на деяких етапах розвитку китайської мови. Для цього нам потрібно розкласти цей ієрогліф на складові частини.

Ліва сторона ієрогліфа 甜 включає графему 甘 “*смачний, ласий*”. Права сторона – 舌 “*язик*”. Як ми знаємо, при вивченні етимології китайських ієрогліфів, прийнято виділяти два типи етимології: графічну та фонетичну, графічна сторона – це устрій ієрогліфа, структура та взаємозв’язок його елементів, фонетична сторона – походження слова, яким цей ієрогліф записаний. Фонетиком у ієрогліфі 甜 виступає ключ 甘, первинне значення даної графеми це солодкий, написання цього ключа – це додана горизонтальна лінія до 口 “*рот*”, що умовно позначає чудовий смак у роті та на язика. На графічному зображенні В та С можемо побачити, додану графему 舌 “*язик*”, та 人 “*людина*” (період ієрогліфічного тексту у стилі династії Джоу). Надалі етимологію ієрогліфа 甜 можна прислідкувати на Рис. 2, де латинські букви є періодами ієрогліфічного письма у різні часи, так з літери G почався період писемності у стилі Чжуаньшу, а з латинської літери J, чітко бачимо сучасне

написання ієрогліфу, а тобто стиль Кайшу. І хоча 甘 є синонімом ієрогліфа 甜, перший здебільшого використовується на письмі.

Рис. 3.1. Етимологія ієрогліфа 甜

Отже, проаналізувавши етимологію та приблизне семантичне значення ієрогліфа 甜 “солодкий”, можемо переходити до останнього етапу дослідження лексичної одиниці, а саме, її функціонування у різних контекстах. Загалом, методом суцільної вибірки з корпусів китайської мови, було обрано 15 речень та словосполучень зі складовою частиною 甜, з яких 2 є фразеологізмами.

Так, наприклад, у реченні: “她唱的是《平安夜》，这首歌唤起了人们多少酸甜的回忆/ Вона заспівала пісню «O Holy Night», яка повернула їй кисло-солодкі спогади” словосполучення 酸甜的回忆 “кисло-солодкі спогади”, функціонує у реченні як додаток, а лексична одиниця 甜 виступає прикметником. Загалом, дане словосполучення можна назвати епітетом, бо серед інших, епітет підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмета і передає емоційне ставлення до нього.

У реченні: “杰弗通常是一个生硬粗暴的人，但他想得到某物时，他会象蜜一样甜/ Джефф зазвичай поводить себе грубо, але коли чогось хоче, може бути солодким, як мед” ми бачимо, що 甜 також виступає прикметником на позначення солодкого смаку, у якості художнього тропу функціонує порівнянням, бо пояснює

ознаки одного явища через інше, а саме, «солодкий, як мед». У реченні виконує функцію обставини.

Менш розповсюджене використання ієрогліфа 甜, як іменника, можемо побачити на прикладі наступного речення: “我们有蛋糕作甜点心/ В нас пиріг на десерт”. Тут 甜 у поєднанні з 点心 утворюють значення «десерт», що означає, що 甜点心 “пиріг” є іменником. У реченні це словосполучення функціонує як додаток.

“都说外国人吃东西很甜 咱们不会习惯的/ Кажуть, що їжа за кордоном дуже солодка, і до неї не можна звикнути”. 甜 у цьому реченні є якісним прикметником з основним значенням – “солодкий”. Синтаксично виконує атрибутивну функцію, або функціонує як означення.

Набуття семантичного значення “привабливий”, “кокетливий” ієрогліфа 甜, можемо побачити у наступному реченні: “那个甜蜜的, 妩媚的女人/ Та приваблива, чарівна жінка...”. У даному реченні 甜 набуває переносного значення «привабливий», окрім цього, за морфологічним значенням є предикативом, оскільки синтаксично конструкція “甜蜜的”, виконує функцію присудка, який виражається за допомогою прикметника, що є розповсюдженим у китайській мові:

“你的言语, 在我上膛何等甘美。在我口中比蜜更甜/ Як солодкі на смак твої слова. Воістину, вони солодші від меду в моїх устах”.

Як і в першому прикладі, можемо побачити, що 甜 семантично набуває значення “солодкий”, але у реченні виступає художнім тропом – епітетом, тобто образним визначенням певної ознаки, у даному випадку 甜语花言 “солодкі слова” є епітетом. Синтаксично функціонує як обставина, бо виражає ступінь або якісно-означальну характеристику явища.

У реченні “她那美丽的银发像一项皇冠戴在头上, 辉映出她那甜美的面容/ Її розкішне сріблясте волосся увінчувало її миле обличчя” ієрогліф 甜 “солодкий” набуває переносного значення “милий”, “гарний”. Виконує морфологічну функцію прикметника, та синтаксичну функцію означення.

Пряме значення ієрогліфа 甜, можемо прослідкувати у такому прикладі: “巧克力小饼干是甜_甜的 / Шоколадна крихта є солодкою”. У цьому реченні 甜 морфологічно набуває значення предиката, вираженого прикметником, який синтаксично виконує функцію присудка.

“甜_甜心, 起床啦! / Кохана, прокинься!”. У цьому прикладі, бачимо, що ієрогліф 甜 набуває переносного значення «коханий». Синтаксично ієрогліф 甜心 “коханий”, виконує функцію вигука або звертання, а морфологічно є іменником, бо ми звертаємось до певної людини, а тому не описуємо її.

У реченні “而且每个人都可以 喝这美国的甜_甜水 / І кожний зможе випити американський солодкий напій” ієрогліф 甜 фігурує у реченні у своєму прямому значенні – “солодкий”. Виконує морфологічну функцію прикметника, описуючи іменник 水 “вода”, та синтаксичну функцію означення, а також окремо додатка, утворюючи словосполучення 甜水 “солодка вода”.

Окрім цього, у реченні: “甜_甜美的乐章只为我奏响 / Приємна музика виконувалася тільки для мене” можемо побачити, що ієрогліф 甜 також набуває переносного значення “приємний”. У цьому реченні має морфологічне значення прикметника та виконує синтаксичну роль означення, описуючи ієрогліф 乐章 “музична п’єса”.

У наступному прикладі можемо знову побачити набуття ієрогліфа 甜 художнього значення, та використання епітета з цим ієрогліфом у реченні: “唉! 你甜_甜美的声音就像音乐飘进我的耳朵 / Боже, твій солодкий голос, як музика для моїх вух”. 甜美的声音 “солодкий голос” – художній троп, а саме епітет. Якщо детально розглянути дане речення, то також можна побачити ще один художній троп – порівняння, 甜美的声音就像音乐 “солодкий голос”, як музика. У вказаному прикладі 甜 виконує морфологічну функцію прикметника та синтаксичну функцію означення, або в широкому сенсі, якщо поєднувати дві частини речення, то функцію підмета.

Наступним прикладом було обрано речення: “聚会结束时，人们一般喝咖啡、**甜**酒，吃奶油蛋糕/ *Завершенням зустрічі були кава, лікер та кремові тортики*”. Тут можемо прослідкувати, як ієрогліф 甜/солодкий у поєднанні з 酒 “алкоголь”, утворює нове слово – “лікер”. У реченні цей ієрогліф морфологічно набуває значення іменника, а синтаксично функціонує як додаток.

Оскільки метою нашого дослідження, у тому числі, є аналіз фразеологічних структур з використанням прикметників на позначення смаку, з'ясовано, що існують стійкі мовні звороти, які називаються прислів'ями або ченьюями. Вони мають різне походження, але виконують одну визначену функцію – стилістичну, адже служать для додання мові визначеного стилю й емоційного забарвлення.

В цілому, фразеологізми, які у своїй структурі мають компонент 甜 номінують такі властивості особистості як “доброта” та “щирість”, наприклад: “吃蜂蜜戴红花 – **甜**美 / *Їсти мед та носити дикий шафран – солодкий, приємний*”. Використовуючи цей фразеологізм, ми описуємо людину щирю, з якою легко та приємно.

Також, ієрогліф 甜 “солодкий”, у складі фразеологізму, набуває концепту «мудрість», наприклад: “甘蔗老来**甜**辣叔老来红 / *досл. Цукрова тростина буде солодшою, коли виросте, а перець буде червонішим (гострішим)/ Так і старець, хоч і старий, але й розумний/ Волос сивіє – голова шаліє*”.

Отже, семантичний, етимологічний та контекстуально-концептуальний аналізи показали, що ієрогліф на позначення солодкого смаку 甜, загалом має позитивну конотацію, контекстуально набуваючи концептів “доброта”, “мудрість”, “щирість”. Синтаксичне функціонування зумовлюється морфологічною функцією. Ієрогліф на позначення солодкого смаку 甜 може виконував морфологічну функцію прикметника, іменника та предиката. В рамках цього дослідження переважно виконує функцію означення. **Див. Додаток Б.**

3.2 Базисний концепт 咸 “солоний”: семантика, етимологія, функціонування

Концепт 咸 “солоний” є одним з п’яти основних смакових концептів у лінгвістиці, зокрема, у китайській лінгвокультурі. Висвітленням «солоного» концепту займалися такі науковці, як Ван Вейци (2016), О.Ю. Ярова (2015), Сюй Ідань (2018) та інші.

Окрім китайської мови, де 咸 “солоний” – 像盐那样的味道 “смак, схожий на сіль”, в інших мовах, “солоний” також описується як «маючий сіль/схожий на сіль». З цього можемо зробити висновок, що солоний смак утворюється внаслідок споживання солі.

Не дивлячись на те, що 咸 “солоний” є одним з п’яти основних смаків у китайській мові та регіонально відноситься до північного регіону Китаю, де його визначають як 咸和重 “солоний та важкий”, серед китайців часто виникають непорозуміння щодо того, якими мають бути національні страви – солодкими чи солоними. Цей поділ на основні смаки пов’язаний не тільки з культурною специфікою різних регіонів, а також з кліматичними, економічними та географічними умовами. Північний Китай розташований в помірно теплій кліматичній зоні, де взимку холодно та сухо, а влітку дощить, спостерігаються великі коливання річних температур. Раніше, коли не було теплиць, люди запасали на зиму овочі – капусту, картоплю та моркву, а щоб овочі зберігалися довше, мешканці цих регіонів заготовляли соління, внаслідок чого з’явилась звичка споживати солону їжу.

Щодо реалізації концепту 咸 “солоний” у китайській мові, то як і концепт 甜 “солодкий”, він реалізується через прикметник на позначення солоного смаку, а саме 咸.

У процесі нашого дослідження базою аналізу концепту 咸 “солоний”, слугували 15 лексичних одиниць, обраних шляхом суцільної вибірки з корпусів китайської мови, 2 з яких входили до складу фразеологізмів.

Першим етапом дослідження базисного концепту 咸 “солоний” був аналіз семантики прикметника 咸 “солоний”.

– 咸 – солоний, засолений

У словнику “Сінхуа” цей ієрогліф має значення своєрідного відчуття, яке розташовується на кінчику язика, як правило, стимулюється смаком солі (хімічною речовиною під назвою хлорид натрію). Є одним зі смаків.

Надалі детально розглянемо етимологію даного прикметника на позначення смаку.

Отже, розкладемо ієрогліф 咸 на складові частини, якщо уважно придивитися, то можна побачити, що ідеограма сполука розкладається на 戌 “сокира” та 口 “рот”.

Рис. 3.2. Етимологія ієрогліфа 咸

商朝	西周	说文解字	大明
			

За часів писемності династії Шань, можемо чітко побачити графічні зображення ключів сокири та рота, тобто воїнів, що кричать разом з сокирою перед боєм. Альтернативним тлумаченням також може бути “розбивати горщик сокирою”, бо 口 “рот”, може означати “глиняний горщик”. Щодо набуття цим ієрогліфом значення “солоний”, науковці не мають єдиної думки.

Етимологічний аналіз ієрогліфа 咸 “солоний”, дає нам змогу переходити до етапу аналізу функціонування цієї лексичної одиниці у мовленні, для отримання достовірних результатів щодо мовної реалізації семантики солоного смаку у сучасній китайській мові.

Отже, почнемо аналіз лексичної одиниці з прикладів речень, де ця одиниця функціонує у прямому значенні:

У реченні “你的泪好咸 但是我喜欢/ Твої сльози дуже солоні, але мені це подобається”, ієрогліф 咸 “солоний” був використаний у прямому значенні, тобто мав значення солоного смаку. У цьому прикладі бачимо, що морфологічно він функціонує як прикметник, а синтаксично набуває функцій предиката, оскільки надає інформацію про суб’єкт речення – “сльози”.

Наступним прикладом функціонування ієрогліфа 咸 у прямому значенні, було обрано речення: “其实并不多, 我只有在吃很咸的菜时才会多喝水/ Насправді не дуже, тільки коли я їм дуже солону їжу, тоді я п’ю багато води”. У вказаному реченні 咸 “солоний” морфологічно виступає прикметником, а синтаксично виконує функцію означення, описуючи їжу.

У реченні “每天除了咸牛肉, 什么吃的都没有/ Кожен день окрім солоного м’яса, нічого більше не має”. У цьому реченні прикметник на позначення смаку 咸 “солоний” виконує морфологічну роль прикметника. Синтаксично оформлює іменник, тому є означенням, але у реченні входить до складу конструкції “除了...以外”, тому вважаємо, що у складі конструкції виконує роль обставини.

Морфологічні ознаки дієслова, ієрогліф 咸 “солоний”, набуває у наступному прикладі: “别弄咸了啊/ Не пересоли”. У складі дієслова 弄 “робити” з доданням до нього прикметників, останні набувають певної якості, яку виражає прикметник. Отже, у даному реченні прикметник на позначення смаку 咸 “солоний”, по-перше, набуває морфологічних ознак дієслова, по-друге, синтаксично виконує роль присудка.

Наступним прикладом функціонування ієрогліфа 咸 “солоний” у значенні прикметника на позначення смаку, тобто у прямому значенні, є речення: “如果他们 是太咸、冲洗一下下水/ Якщо вони дуже солоні, потрібно їх промити під проточною водою”. Даний ієрогліф морфологічно набуває ознак прикметника, а синтаксично виконує функцію означення у реченні, описуючи “солоні речі, їжу та ін.”.

“汤不咸，还是在放点儿盐吧/ Суп не солоний, поклади ще трішки солі”. Як можемо побачити з цього прикладу, ієрогліф 咸 “солоний” у реченні є прикметником, та виконує синтаксичну роль означення.

У реченні “最近有客人在反映 说我们的菜太咸了/ Нещодавно відвідувачі жалілися що наша їжа дуже солонна” прикметник на позначення солоного смаку 咸, функціонує у своєму прямому значенні. Має морфологічні ознаки предиката, виражену прикметником, та синтаксичну функцію присудка.

У реченні “从咸到甜的我们都能满足您的期望/ Ми зможемо задовольнити ваші очікування від солоного до солодкого” ієрогліф 咸” “солоний” також має своє основне значення прикметника на позначення смаку. Виконує синтаксичну роль обставини образу дії у словосполученні “从咸到天/ від солоного до солодкого”.

Також у реченні “客人来访时，他们会挂起熏咸肉炫耀一番/ Коли прийшли відвідувачі, вони вивісили бекон, щоб трішки похизуватись”. У цьому прикладі, бачимо фігурування ієрогліфа 咸 “солоний” у складі ієрогліфа 熏咸肉 “солоне копчене м'ясо”, а тобто “бекон”. Морфологічно прикметник на позначення смаку 咸 “солоний” у складі ієрогліфа 熏咸肉 “бекон” набуває значення іменника; виконує синтаксичну роль доповнення.

З аналізу та дослідження корпусів китайської мови, ми зробили висновок, що ієрогліф 咸 “солоний”, як метафора, використовується не дуже часто для опису почуттів або пейзажів, головним чином тому, що цей смак є занадто нейтральним. Але у складі деяких фразеологізмів він може означати “разом, сумісно”. Це пов'язано з етимологією ієрогліфа 咸 “солоний”, бо, за припущенням деяких науковців, одним з початкових значень даного ієрогліфа є “сумісно йти до битви”. Отже, розглянемо деякі приклади використання прикметника на позначення смаку 咸 “солоний”, у наступному значенні:

“咸与维新/ досл. Кожен приймає участь у реформах/ обр.зн. Замінювати старе новим”.

Як вже було зазначено, у цьому випадку ієрогліф 咸 “солоний”, фігурує в реченні з абсолютно іншим значенням – “разом, сумісно”. Отже, морфологічні ознаки прикметника в реченні змінюються згідно семантики ієрогліфа, набуваючи ознак прислівника. Синтаксична функція ієрогліфа 咸 змінюється з означенням до обставини способу дії.

Наступною ідіомою з використанням ієрогліфа 咸 “солоний” є: “咸鱼翻身/ досл. *Солона риба ожила/ обр.зн. Вдача посміхається*”. Ця ідіома відноситься до концепту «вдача», людини, яка перебуває у скрутному положенні, або людини, яка перебуває у поганому фінансовому становищі та раптово все покращується. Оскільки у минулому не існувало технології зберігання їжі при низьких температурах, риба легко псувалась, тому її засалювали. Тут можемо прослідкувати морфологічні ознаки прикметника, бо ієрогліф 咸 використовується разом з іменником 鱼, описуючи його; у реченні виконує синтаксичну роль означення.

“老少 咸宜 / *Для старих і малих*» – це китайська ідіома, має значення «відповідний до будь-якого віку», наприклад: “这是一部老少咸宜的电影/*Цей фільм підходить як для малих так і для старих*”. Ієрогліф 咸 у цьому реченні набуває семантики “всі, усім”, у поєднанні з ієрогліфом 宜 “практичний”, утворюють нове значення – “цілком зручний”. У даному прикладі ієрогліф 咸, набуває морфологічних ознак предиката, а синтаксично виконує функції присудка.

Негативну конотацію прикметник на позначення смаку 咸 “солоний”, набуває у наступному прикладі: “咸猪手/ *розпускати руки (стосовно жінок)*”. Даний вираз прийшов у китайську мову з кантонського діалекту. Також широко використовується на Тайвані та у провінції Гуандун. Термін зображує сексуальні домагання. А чоловіка, який приділяє жінці небажану сексуальну вагу, називають “猪哥/ досл. *Свинячий брат*”.

У наступному прикладі ієрогліф 咸/ солоний, також має негативне значення: “做人如果没有梦想那跟咸鱼有什么区别?/*Чим працююча людина без мрії відрізняється від ледачої?*”. Тут можемо прослідкувати набуття ієрогліфом 咸

“солоний” значення “ледачий”. Також наведений вище приклад є реплікою з фільму «Шаолінській футбол», де “咸鱼/померла людина”, це зумовлюється тим фактом, що кантонською мовою “咸鱼/труп”. У нашому дослідженні, за доречне вважаємо обрати перше значення. У наведеному прикладі, 咸 “солоний” набуває морфологічних ознак прикметника, бо описує рибу, але у переносному значенні є “ледачою людиною”; синтаксично функціонує як додаток.

Отже з семантичного, етимологічного та аналізу функціонування досліджуваного ієрогліфа у мовленні, можна зробити висновок, що ієрогліф з сучасним значенням на позначенням солоного смаку мав первинне значення “разом” або “сумісно”, тобто звузив своє значення. З аналізу функціонування досліджуваного ієрогліфа у мовленні, ми побачили, що дана лексична одиниця морфологічно може виконувати функції прикметника, дієслова, іменника та прислівника, синтаксично змінюючи своє функціонування згідно морфологічних функцій. Загалом, даний ієрогліф може мати позитивну та негативну конотації, набуваючи таких концептуальних значень як: “вдача”, “лінь”, “сексуальні домагання” та ін. **Див. Додаток В.**

3.3 Базисний концепт 辣 “гострий”: семантика, етимологія, функціонування

Базисний концепт 辣 “гострий” вже неодноразово привертав увагу науковців різних галузей, таких як література, лінгвістика, культурологія, медицина та інші. В останні роки інтерес лінгвістів до мовних засобів реалізації концепту 辣 “гострий” збільшився, оскільки, з одного боку, вони тісно пов’язані з продуктами харчування, які відіграють значну роль у повсякденному житті, а з іншого боку, вони також використовуються для опису запахів, почуттів, емоцій, характеру тощо.

Зокрема, 辣 “гострий” – є одним з найбільш популярних смаків у Китаї. Дослідженням цього концепту займалися такі вчені як: Л.В. Лаєнко (2002), який проаналізував національну специфіку концепту “гострий” у концептосферах

англійської та російської мов, Сюй Ідань, який дослідив відмінності у мовних засобах для вираження смаку, В. Грінвуд, стаття якого присвячена гострому смаку та його впливу на смакові рецептори та інші.

Отже, перейдемо до першого етапу дослідження базисного концепту 辣 “гострий” – етап семантичного аналізу. У словнику “Сінхуа”, 辣 “гострий” визначається як “像姜、蒜、辣椒等有刺激性的味道 /гострий смак, як імбир, часник, чилі тощо”. Ще одним тлумаченням значення ієрогліфа 辣 “гострий” є наступне: “一种带有刺痛、刺激的烈性味道是辣之范式 /Сильний, відчутний, гострий смак – гостра парадигма”. Гострий смак – це подразливе відчуття, спричинене певними сполуками, що містяться у приправах та овочах. Це відчуття гострого поколювання, яке виникає внаслідок подразнення слизової оболонки язика, ротової на носової порожнини.

Наступним етапом є дослідження етимології ієрогліфа 辣 “гострий”. По-перше, даний ієрогліф є фоноідеограмою, тобто складається зі смислової частини та звукової. Ліва частина включає смислову частину 辛 “терпкий”, гострий, а права – звукову – 刺 “поколювання, різання”. Початкове значення ієрогліфа – “різкий”.

Рис. 3.3. Етимологія ієрогліфа 辣

Отже, аналіз фонетичного та графемного устрою ієрогліфа 辣 “гострий”, показав, що етимологія даного ієрогліфа співпадає з його сучасним значенням, що дозволяє перейти до наступного етапу аналізу даного концепту, а саме – аналізу його функціонування у мові. З наведеної вище інформації відомо, що для опису гострого смаку використовується ієрогліф 辣 “гострий”, тому для аналізу функціонування його у мові, методом суцільної вибірки, з корпусів китайської мови ВСС 语科库 та

ССЛ 语科库 було обрано 14 прикладів речень з використанням прикметника на позначення смаку 辣 “гострий”, 5 з яких мали переносне значення або були фразеологізмами.

Функціонування ієрогліфа 辣 “гострий” у вказаному нижче реченні, є прикладом прямого значення, тобто лексичної одиниці на позначення гострого смаку: “**辣椒**的味道是怎样的?/*Який смак у гострого перця?*”. У цьому реченні ієрогліф 辣 “гострий” використовується разом з ієрогліфом 椒 “перець”, утворюючи слово “перець чілі”, отже стає іменником. Синтаксично функціонує як означення.

У реченні “这酒火**辣辣**的/*Ця горілка пекуча*”, ієрогліф 辣 “гострий” також використовується в прямому значенні. Морфологічно має ознаки прикметника, бо описує смак алкогольного напою. Синтаксично функціонує присудком, бо, на думку деяких науковців, прикметник є підкласом дієслова, тому в реченні може функціонувати не тільки як означення, але й як присудок (Li & Thompson, 1981, Tang, 1998).

Наступним прикладом є речення: “最**辣**的辛香料究竟有多辣?/*Наскільки гострою є найгостріша спеція?*”. Знову можемо прослідкувати функціонування ієрогліфа 辣 “гострий” у його прямому значенні. У зазначеному реченні, досліджувана лексична одиниця також набуває ознак прикметника, синтаксично функціонує як означення.

“研究人员发现 喜欢吃**辣**食的人 跟不喜欢吃**辣**食的人 体验到的辛**辣**感是一样的/*Вчені виявили, що люди, які люблять їсти гостру їжу, відчують таку саму “гостроту”, як і ті, які не люблять гостре*”. У наведеному вище прикладі, ієрогліф 辣 “гострий” є прикметником на позначення гострого смаку, двічі виступає у реченні у ролі прикметника. Синтаксично виконує функцію означення, описуючи гостру їжу.

“咖喱很好吃, 只是太**辣**了, 我吃了直打嗝!/*Карі було дуже смачним, але таким гострим, що викликав ікання*”. Вказане речення також є прикладом функціонування ієрогліфа 辣 “гострий” у прямому значенні, має морфологічні ознаки прикметника, синтаксично функціонує як присудок.

Ієрогліф на позначення гострого смаку 辣 може набувати переносного значення «гарячий(сексуальний)»: “她很辣, 不是吗?/Вона гаряча штука, чи не так?”. У неформальній мові, використання ієрогліфа 辣 у значенні “сексуальний” є дуже широким. Це пов’язано з семантичною близькістю обох значень. Це явище називається синестичним переносом, завдяки ньому проблема поповнення лексичних засобів, які використовуються для опису різних відчуттів вирішується. Він реалізується на основі емотивно-оціночних асоціацій. Деякі науковці вважають синестезію різновидом метафори. Для метафори характерним є процес встановлення віддалених асоціативних зв’язків, які обумовлені свідомістю її автора та його особистим та/ або мовленнєвим індивідуальним досвідом. Морфологічно у даному прикладі, ієрогліф 辣 є прикметником, а синтаксично виконує роль присудка.

У наступному реченні досліджуваний ієрогліф на позначення гострого смаку 辣 функціонує як предикат, або відомий нам дієприкметник: “美味而又不辣嗓子的印度烹饪/Смачна та не різуча горло індійська кухня”. У реченні синтаксично виконує роль присудка, описуючи “Індійську кухню”. Функцію підмета виконує “印度烹饪/Індійська кухня”, а присудка “美味而又不辣嗓子的”. У цьому реченні бачимо іменниково-прикметниковий предикативний зв’язок.

Зі словників китайської мови та аналізу речень та лексичних одиниць корпусів китайської мови можемо зробити висновок, що ієрогліф на позначення гострого смаку 辣 також може набувати семантичного значення “гарний, яскравий”. Наприклад: “最妙的是,她不知道自己有多辣/Прекрасно те, що вона не знає, наскільки вона гарна”. Морфологічно цей ієрогліф у реченні набуває ознак прикметника, а синтаксично функціонує як обставина міри й ступеня.

Аналіз корпусів китайської мови показав, що ієрогліф 辣 “гострий”, інколи може набувати концептуального значення “безжалісний, жорстокий”, так, наступне речення є прикладом набуття даного значення: “为了飞黄腾达,男男女女均受到鼓励要野心勃勃,必要时手狠心辣也在所不计/ Щоб досягти успіхів, чоловіків і жінок заохочують бути амбітними і безжальними, коли це необхідно”. У даному прикладі

ієрогліф 辣 є предикатом з іменниково-дієслівним зв'язком. Синтаксично виконує функції присудка.

Наступною метою дослідження концепту 辣 “гострий” є аналіз ідіом та фразеологізмів, у складі яких функціонує досліджуваний ієрогліф. У китайській лінгвокультурі концепт 辣 “гострий” асоціюється з такими поняттями як “заможність”, “жорстокість”, “тривожність”, “мудрість” та інші. Для прикладу було обрано 5 фразеологічних одиниць з функціонуванням ієрогліфу на позначення гострого смаку 辣. Отже:

1. Концепт “мудрість”:

“姜还是老的辣 / досл. Імбир чим старіший, тим гостріший/фраз. Чим старіший, тим мудріший”.

2. Концепт “заможність”:

“吃香的喝辣的 / досл. Їсти смачне, пити гостре/ фраз. Заможне життя”.

3. Концепт “тривожність”:

“毛热火辣 / досл. Волосся гаряче, вогонь палаючий/ фраз. Бути знервованим”.

4. Концепт “жорстокість”:

“心狠手辣 / досл. Зле серце та жорстокі руки/ фраз. Безжалісний та жорстокий”.

Отже, проаналізувавши семантику, етимологію та функціонування базисного концепту 辣 “гострий” у сучасній китайській мові, можна зробити висновок, що, по-перше, семантика гострого смаку є ідентичною до частотності функціонування його у реченнях. У китайській лінгвокультурі концепт 辣 “гострий” набуває прямих значень: гострий, перець чілі, імбир та інші, а також концепти “мудрість”, “жорстокість”, “заможність”, “напруженість” та “краса” у переносних значеннях. Таким чином, концепт 辣 “гострий” асоціюється з негативними та позитивними відчуттями, емоціями, умовами та ситуаціями.

По-друге, залежно від різних контекстів, ієрогліф на позначення смаку 辣 “гострий” може набувати морфологічних ознак прикметника, дієслова, іменника та

предиката, отже й змінювати своє синтаксичне функціонування на підмет, присудок, означення або обставину.

Отже, з обраних методом суцільної вибірки 13 речень та лексичних одиниць, частотність функціонування ієрогліфа на позначення смаку 辣 “гострий”, як прикметника на позначення гострого смаку, є більшою, ніж його функціонування в переносних значеннях. Також, проаналізувавши морфологічні ознаки ієрогліфа 辣 “гострий” у реченнях, з’ясовано, що загалом, у реченнях він виступає в ролі прикметника та предиката частіше, ніж дієслова або іменника, що зумовлюється граматичними особливостями китайської мови. Див. Додаток В.

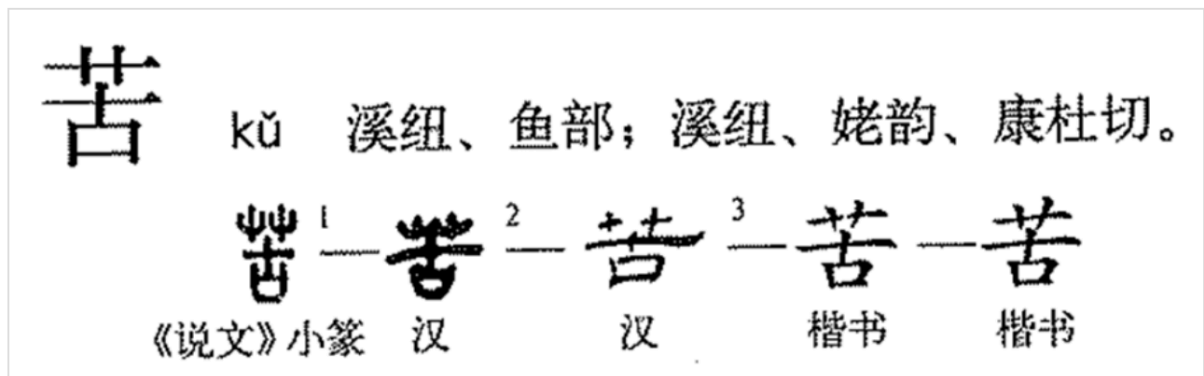
3.4 Базисний концепт 苦 “гіркий”: семантика етимологія функціонування

Концепт 苦 “гіркий” є одним з базових концептів смаку не тільки у китайській мові та культурі, а й у інших, тому існує деяка кількість наукових праць та статей присвячена аналізу та дослідженню гіркового смаку у різних лінгвокультурах. Так, дисертація Т. Матвєєвої присвячена дослідженню перцептивної категорії смаку та лінгвістичним засобам її реалізації, де вона розглядала основні смаки у німецькій мові та досліджувала лексичні поля даних концептів (2005); стаття Сюй Іданя присвячена зіставному вивченню концепту 苦 “гіркий” у англійській, російській та китайській лінгвокультурах (Сюй, 2020, с. 96-106); Ф. Шан у своїй роботі зіставив метафори 甜 “солодкий” та 苦 “гіркий” у китайській та англійській лінгвокультурах (尚, 2006); О. Ярова зіставила особливості концепту гіркий у французькій, російській та англійській лінгвокультурах (2013). Однак, на нашу думку, базисний концепт 苦 “гіркий”, а також семантика, етимологія та функціонування мовних засобів його реалізації є недостатньо вивченими в сучасній китайській мові та потребують подальшого дослідження.

У словнику “Сінхуа” початкове значення ієрогліфа 苦 визначається як “гіркий овоч”, пізніше воно розширює своє значення до “болю” та “страждання”.

Отже, дослідження даного концепту продовжуємо аналізом етимології ієрогліфа 苦 “гіркий”.

Рис. 3.4. Етимологія ієрогліфа 苦

Ієрогліф 苦 “гіркий” є ієрогліфом фонетичної категорії. Вперше він з’явився в писемності династії Цинь. Верхня частина ієрогліфа – це зображення трави, а нижня частина – ієрогліф 古 “старинний”. На відміну від династії Цинь, за часів династії Хань, нижня частина не змінилася, але ієрогліф 艸 “трава” у верхній частині, поступово змінився на 艹 “трава”. Пізніше, за часів династії Хань, ієрогліф 苦 “гіркий”, мав “розбиту” на дві верхню частину, але з розвитком писемності, він знов повернувся до свого минулого написання. Після цього не було жодних змін й ієрогліф 苦 “гіркий” дійшов до сучасності у своєму майже першому написанні.

Ієрогліф 苦 “гіркий” складається з 艹 “трава” та 古 “стародавній”, останній є фонетиком ієрогліфа. Початкове значення ієрогліфа стосується гірких овочів, а саме чаю. У «Книзі пісень» написано: “采苦，采苦，首阳之下 /збираючи «гіркоту», збираючи “гіркоту” під горою Шоуян”. Оскільки смак чаю був гіркуватий, тому його також називали гірким, а через те що гіркий смак є неприємним, цей ієрогліф поширив значення до “болю та страждань”.

Отже, аналіз фонетичного та графемного устрою ієрогліфа 苦 “гіркий”, показав, що етимологія даного ієрогліфа співпадає з його сучасним значенням, тому наступним етапом нашого дослідження є аналіз функціонування цього ієрогліфа у мові.

Для аналізу особливостей його функціонування у мові методом суцільної вибірки, з корпусів китайської мови ВСС 语科库 та ССЛ 语科库 було обрано 14 прикладів речень з використанням прикметника на позначення смаку гіркого смаку 苦, 9 з яких мали метафоричне значення.

Візьмо для прикладу речення: “苦丁茶非常苦/Падуб широколистий дуже гіркий”. У цьому прикладі, ієрогліф 苦/гіркий функціонує в своєму прямому значенні, морфологічно є предикатом, оскільки синтаксично виконує функції присудка.

У наступному реченні ієрогліф 苦 “гіркий” також функціонує як предикат та синтаксично набуває ознак присудка; має семантичне значення “гіркий”, отже має пряме значення лексичної одиниці на позначення гіркого смаку: “这药苦极了/Ці ліки дуже гіркі”.

“当夜要吃羊羔的肉，用火烤了，与无酵饼和苦菜同吃/Вночі хотіли їсти смажене на вогні м'ясо ягняти з прісним хлібом та гіркими овочами”. У цьому реченні ієрогліф на позначення гіркого смаку 苦, функціонує у своєму прямому значенні. Морфологічно набуває ознак прикметника, оскільки описує іменник “овочі”, синтаксично виконує роль означення.

Також в рамках функціонування ієрогліфа 苦 “гіркий” можемо прослідкувати неповну зміну його прямого значення “гіркий” на “солоний”, але оскільки “солоня вода” є гіркою (у контекстуальній зв'язці з водою у морі), тому вважаємо це неповною зміною прямого значення, а синонімічним значенням: “甜苦两样的水是不能从同一个泉源里涌出来的/Прісна та солоня вода не можуть витікати з одного джерела”. Морфологічно даний ієрогліф у вказаному прикладі виконує роль прикметника, а синтаксично виконує роль означення, описуючи воду в морі або океані.

“尖椒苦瓜/Гіркий гарбуз з перцем чілі”. Тут ієрогліф 苦 “гіркий” семантично функціонує у своєму прямому значенні, але у поєднанні з іменником 瓜 “гарбуз”, вони утворюють іменник, який називає особливий сорт китайського гіркого гарбуза – момордика харанція. Отже, у даному прикладі ієрогліф “苦瓜/гіркий гарбуз” є іменником, який синтаксично виконує функцію підмета.

Розглянемо наступний приклад: “他对我说:‘你拿去吃吧。你吃下去,肚子就**苦**了,口里却甘甜如蜜/ I він сказав мені: “Візьми його і з’їж, і у шлунку тобі буде гірко, а вуста твої будуть солодкі, як мед”. Дане речення є прикладом функціонування ієрогліфа 苦 “гіркий” у прямому значенні, тобто лексичної одиниці на позначення гіркого смаку. Морфологічно даний ієрогліф набуває ознак предиката, оскільки синтаксично виконує роль присудка та показує зміну ситуації (оформлений часткою 了).

Також знаходимо функціонування ієрогліфа 苦 “гіркий” у переносному значенні. Окрім прямого значення ієрогліфа на позначення гіркого смаку, 苦 може концептуально набувати значення “болісний” або «страждання». Наприклад: “这两种错误我们党都犯过, 经验很痛**苦**/Наша партія скоїла ці дві помилки, що було дуже болючим досвідом”. У цьому випадку досліджуваний ієрогліф функціонує у зв’язці з ієрогліфом 痛 “хворіти”, у якій утворює нове значення “мучитись”. Отже, морфологічно даний ієрогліф набуває ознак прикметника, синтаксично виконує роль означення, описуючи болючий досвід.

Наступним прикладом, де ієрогліф 苦 “гіркий” набуває переносного значення є речення: “最后一点, 我们要振作精神, 下**苦**功学习/I останнє, але не менш важливе, нам потрібно надихнутися та старанно вчитися”. Концептуальне значення ієрогліфа змінюється на “старанність”, або “виконувати важку роботу”. Морфологічно досліджуваний ієрогліф набуває ознак прислівника, оскільки описує яким чином виконується та чи інша дія, отже й синтаксично виконує роль обставини способу дії та міри. Таким чином, окрім концептів “гіркий” та “страждання”, ієрогліф 苦 також може концептуально набувати значення «важка праця» або “старанність”.

Також концептуально ієрогліф 苦 з первинним значенням “гіркий”, часто може набувати значення «жорстокий», наприклад: “他们为什么这样**苦**待自己呢? / Чому вони такі жорстокі по відношенню до себе?”. Як бачимо, ієрогліф 苦 “гіркий” морфологічно набуває ознак предиката, оскільки близький за семантичним значенням до дієслова «катувати», отже й синтаксично він виконує роль присудка.

Наступним прикладом функціонування ієрогліфа 苦 у переносному значення є речення: “美国人吃过苦头的，所以他们现在绝对不如果人开放/ *Американці ковтнули лиха, тому зараз вони точно не такі відкриті, як китайці*”. Тут ієрогліф 苦 /гіркий набуває концепту “лиха”. У реченні морфологічно функціонує як частина фразеологізму “吃苦头/ковтнути лих”, синтаксично є присудком.

Ієрогліф 苦 з первинним значенням гіркий також може функціонувати у концепті “бідність” у складі фразеологізму: “先苦后甜/досл. *Спочатку гірко, а потім солодко/ обр. З бідняка стати багатим*”. У реченні морфологічно функціонує як предикат (з ознаками прикметника), а синтаксично виконує роль присудка.

Наступним концептуальним значенням, якого може набувати ієрогліф 苦 “гіркий” – це “печаль”. Наприклад: “愁眉苦脸/з *пригніченим виглядом/ як у воду опущений*”. У реченні, морфологічно цей ієрогліф набуває ознак прикметника, описуючи лице, а синтаксично функціонує як означення.

Також, досліджуваний ієрогліф може набувати концептуального значення “самотність”. Можемо прослідкувати зміну первинного значення ієрогліф 苦 “гіркий” на “самотність” у поєднанні з 孤苦 “самотній”: “孤苦伶仃/ *без роду й племені*”.

Концептуального значення «правда» ієрогліф 苦 “гіркий” набуває у складі наступного фразеологізму: “良药苦口/ *досл. Добрі ліки гіркі/ обр. Правда очі колить*”. Морфологічно досліджуваний ієрогліф виконує функції прикметника, отже й синтаксично виконує роль означення у реченні.

Отже, семантичний, етимологічний аналізи та аналіз корпусів китайської мови показали, що ієрогліф 苦 з первинним семантичним значенням “гіркий”, контекстуально може набувати таких значень: гіркий, тяжкий, самотній, болісний, старанний, а також концептуальних значень “правда”, “печаль”, “бідність”, “лиха”. З наведених вище прикладів можемо зробити висновок, що ієрогліф на позначення гіркомого смаку 苦 у переносному значенні загалом має негативну конотацію, асоціюючись з негативними емоціями та ситуаціями, тому жоден з прикладів не має позитивної конотації.

У реченні морфологічно часто виступає предикатом або прикметником, при цьому в 5 з 15 речень він мав ознаки прикметника; у 5 з 15 речень виконував роль предиката, а також, мав ознаки прислівника або іменника. Отже, його синтаксична функція змінювалась згідно морфологічної функції яку він виконував у окремому реченні. Див. Додаток Г.

3.5. Базисний концепт 酸 “кислий”: семантика, етимологія, функціонування

Концепт “кислий” є одним із основних смаків поряд із солодким, гострим, гірким та солоним. Цікавим фактом є те, що й хоча діалекти у Китаї розрізняються в залежності від місця, але коли мова заходить про “п’ять смаків”, то незалежно від “географії” смаків, першим йде 酸 “кислий”, що є вартим дослідження культурним явищем.

酸 “кислий” відіграє важливу роль приправи в Китаї, бо його можна поєднувати з різними смаками. Китай має велику територію, тому різні етнічні групи мають різні харчові вподобання та особливості, але незважаючи на місцезнаходження людини, смак кислого є прийнятним усюди, хоча й має неоднакову ступінь вподобання. Саме використання та проникнення 酸 як метафори у різні регіони Китаю, є найкращим прикладом важливості цього смаку у Китаї.

Існує ряд робіт, присвячених дослідженню концепту 酸 “кислий”. Так, Сюй Ідань у своєму дослідженні «Концепт кислий/sour/酸 у російській, англійській та китайській лінгвокультурах» зіставив цей концепт у трьох різних мовах для знаходження спільних та відмінних рис (2020). Х.Дін зіставила семантику лексем sour та 酸 в китайській та англійській мовах (丁, 2010). О. Ярова зіставила концепт sour у трьох мовах, а саме: російській, французькій та англійській (2013). Однак на нашу думку, базисний концепт 酸 “кислий”, його семантика, етимологія та функціонування

є недостатньо дослідженими у сучасній китайській мові та потребують подальшого аналізу.

Отже, першим етапом дослідження базисного концепту 酸 “кислий” є дослідження семантики даного ієрогліфа.:

1. У словнику «Сінхуа» прикметник 酸 “кислий” пояснюється як “像醋的气味或味道/смак або запах, що нагадує оцет”.

2. Ще одним зі значень 酸/кислий є наступне: “化学上称能在水溶液中产生氢离子的化合物，分“无机酸”、“有机酸” / Хімічні сполуки, які можуть генерувати іони водню у водних розчинах, поділяються на дві категорії: “неорганічні кислоти та органічні кислоти”.

Наступним етапом аналізу концепту 酸 “кислий” є дослідження та аналіз його етимології, до якого входять фонетичний та формально-графічний етапи. Отже, ієрогліф 酸 “кислий” є фонетико-семантичною сполукою: семантиком є ієрогліф 酉, а фонетиком – 夂. Фігурування першого ієрогліфу у складі 酸 “кислий” не є випадковим, оскільки значення ієрогліфу 酉 – це “захід”, а з історії всі етнічні групи на південному заході мають довгу історію споживання кислого. Етнічні групи Чжуан і Дун люблять кислий суп, а всі види кислих фруктів, такі як сливи, папайя, кислі ріжки, лимон, сире манго та багато іншого, використовуються, як інгредієнти для приготування кислих страв.

Рис. 3.5. Етимологія ієрогліфа 酸

Отже, проаналізувавши семантику та етимологію ієрогліфа 酸 “кислий”, можемо переходити до останнього етапу дослідження функціонування вказаного ієрогліфа в різних контекстах. Таким чином, методом суцільної вибірки з корпусів

китайської мови BCC 语科库 та CCL 语科库 було обрано 13 речень з лексичною одиницею 酸 “кислий” у своєму складі.

Розглянемо такий приклад: “也许对您的口味来说太酸了一点/Можливо, він дуже кислий для тебе”. Це речення є зразком фігурування ієрогліфа 酸 “кислий” у своєму прямому значенні, тобто ієрогліфа на позначення кислого смаку. Морфологічно досліджуваний ієрогліф набуває ознак прикметника, отже й у реченні синтаксично виступає означенням.

У наступному реченні також можемо прослідкувати фігурування ієрогліфа 酸 “кислий” у прямому значенні: “我吃了一个绿苹果 有点酸/Я їв зелене яблуко, яке було кислим”. Морфологічно цей ієрогліф у реченні є прикметником. Синтаксично виконує роль означення.

Наступне речення, обране з корпусу CCL 语科库, є також прикладом функціонування ієрогліфа 酸 “кислий” у прямому значенні: “粮食应该是愉快的咸但不酸和主要蔬菜/Їжа повинна бути приємно солоною, але не кислою, особливо овочі”. Морфологічна функція ієрогліфа – предикат з ознаками прикметника на позначення кислого смаку, а синтаксична – присудок.

Розглянемо інший приклад: “如果生奶油太过酸, 你可添加多一些糖/ Якщо збиті сливки дуже кислі на смак, ти можеш додати трішки цукру”. Тут ієрогліф на позначення кислого смаку 酸, морфологічно набуває ознак предиката, вираженого прикметником, синтаксична функція зумовлюється морфологічною, тому в реченні він функціонує як присудок.

Наступне речення є прикладом функціонування досліджуваного ієрогліфа на позначення кислого смаку 酸 у ролі предиката, вираженого прикметником; синтаксична роль ієрогліфа 酸 “кислий” у реченні є присудком: “怕牛奶变酸了吗?/ Молоко скисло?”.

З аналізу корпусів китайської мови, можна зробити висновок, що ієрогліф 酸 “кислий», також може контекстуально означати “щипати”, наприклад: “似乎觉得鼻

腔一阵发酸/ Здається, що у носі зацупало”. Морфологічно даний ієрогліф набуває ознак дієслова, а отже й синтаксично виконує роль присудка.

Із семантичного аналізу ієрогліфа 酸 зрозуміло, що ще одним із його основних тлумачень є “кислота”, отже наступне речення є прикладом функціонування даного ієрогліфа з цим значенням: “我不知道酸为什么腐蚀金属/ Я не знаю чому кислота роз’їдає метал”. Морфологічна функція досліджуваного ієрогліфа у зазначеному прикладі є іменником, а синтаксично набуває ознак підмета.

Ще одним з непрямих значень, яких контекстуально може набувати ієрогліф 酸 є «біль», «печаль». Таким чином, у наступному прикладі можемо проаналізувати набуття досліджуваним ієрогліфом 酸 “кислий” концепту “біль”: “她的话在玛丽心里引起了一阵特殊的心酸/ Її слова відізвилися особливим болем у серці Марії”. Морфологічно даний ієрогліф виконує функцію іменника, але синтаксично виступає додатком.

Наступним прикладом функціонування досліджуваного ієрогліфа у переносному значенні є таке речення: “我的肌肉因为举重而感到酸痛/ Мої м’язи болять від зайнятть з гантелями”. У даному прикладі ієрогліф 酸 “кислий” концептуально набуває значення “біль, боліти”. Як бачимо, морфологічна функція лексичної одиниці 酸 у реченні – іменник, а синтаксична функція – додаток.

Одним із концептів ієрогліфа на позначення кислого смаку 酸 є «педантичний», наприклад: “你真是一个酸腐书生, 连这种道理都不懂/ Ви дійсно педант, навіть не розумієте ці принципи”. Морфологічно досліджуваний ієрогліф функціонує як прикметник у вказаному прикладі, а синтаксично виконує функцію означення у реченні.

Ієрогліф 酸 “кислий» також функціонує у складі багатьох фразеологізмів. Одним з концептів, який виражає досліджуваний ієрогліф у складі фразеологізму є “сарказм” або “єхидність”. Наприклад: “尖酸刻薄/ саркастичний”.

Концепту «мудрість» ієрогліф 酸 “кислий” набуває у складі наступного фразеологізму: “不熟的 葡萄, 酸得很/ Молодий розум — не міцний, зелений виноград — кислий”.

Ієрогліф 酸 з первинним значенням «кислий» також пов’язаний з концептом «бідність», наприклад: “寒酸/бідний”, або “这日子过的一个叫 “寒酸!” / Таке життя називається “жити у злиднях””. Таким чином, в останньому прикладі, досліджуваний ієрогліф функціонує морфологічно як іменник, а синтаксично виконує роль обставина способу дії.

Отже, проаналізувавши та дослідивши семантику, етимологію та функціонування ієрогліфа 酸 “кислий”, можна зробити висновок, що етимологія досліджуваного ієрогліфа співпадає з його первинним сучасний семантичним значенням. У більшості проаналізованих випадків ієрогліф 酸 “кислий” функціонує у своєму первинному значенні, тобто як лексична одиниця на позначення кислого смаку. Щодо контекстуальних конотацій, то, загалом, проаналізувавши 13 речень у складі яких функціонував досліджуваний ієрогліф, у 8 з них він мав непряме значення, та асоціювався з негативними емоціями або явищами, такими як: педантизм, бідність, біль, лиха, страждання та інше.

Щодо морфологічного та синтаксичного функціонування у реченнях, то ієрогліф на позначення кислого смаку 酸, морфологічно виступав прикметником, предикатом, дієсловом, іменником. Синтаксично змінював свою функція згідно морфологічної, а саме був: може виступати означенням, обставиною додатком, підметом і присудком, тобто міг виконувати як другорядну, так і головну роль у реченні. Див. Додаток Г.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши семантику, етимологію та способи функціонування п’яти базисних концептів смаку: 甜 “солодкий”, 咸 “солоний”, 辣 “гострий”, 苦 “гіркий”, 酸 “кислий”, слід зазначити, що етимологічний та семантичний аналізи показали, що

переважна більшість досліджуваних ієрогліфів майже не змінили свого початкового значення – у деяких випадках сучасне та первинне значення були синонімічними, а в інших – звужували або розширювали своє первинне значення.

Аналіз способів функціонування базисного концепту 甜 “солодкий” у мові дав змогу виокремити наступні морфологічні функції: прикметник, іменник та предикат; а також синтаксичні: означення, підмет та присудок. Також, в рамках концептуального аналізу функціонування досліджуваної лексичної одиниці, ми виявили, що вона має позитивну конотацію, та асоціюється з позитивними емоціями та концептами.

Семантичний та етимологічний аналізи лексичної одиниці на позначення солоного смаку 咸 показав, що досліджуваний ієрогліф звузив своє первинне значення “разом, сумісно” до “солоний”. Контекстуальний аналіз дав змогу виокремити наступні морфологічні функції ієрогліфа: прикметник, дієслово, предикат, іменник; та синтаксичні функції: підмет, доповнення, означення та присудок. В рамках концептуального аналізу ми виявили, що досліджувана лексична одиниця загалом має негативну конотацію.

Базисний концепт 辣 “гострий” є найбільш популярним серед смаків у Китаї, первинне значення ієрогліфа співпадає з його сучасним значенням. Контекстуальний аналіз дав змогу виявити такі морфологічні та синтаксичні функціонування: іменник–підмет, предикат–присудок, прикметник–означення, прикметник–присудок, прикметник–обставина. З концептуального аналізу ієрогліфа на позначення гострого смаку 辣, ми виявили, що він набуває таких концептів: “тривожність”, “мудрість”, “заможність”, “сексуальність”, “жорстокість” – отже може набувати як позитивних, так і негативних значень.

Етимологічний та семантичний аналізи ієрогліфа 苦 “гіркий” дали змогу виявити, що початкове та сучасне значення ієрогліфа на позначення гіркового смаку повністю співпадають, в деяких випадках розширюючи значення до “болю”, оскільки гіркий смак є неприємним. У ході контекстуального аналізу було виявлено, що досліджуваний ієрогліф може набувати таких морфологічних функцій: прикметник,

іменник, предикат та прислівник. А також синтаксичних: означення, доповнення, підмет, обставина та присудок. Концептуально цей ієрогліф набуває позитивних значень: “старанність”, “правда”; та негативних: “біль”, “лиха”, “бідність”, “катувати”, “самотність”.

З етимологічного аналізу ієрогліфа на позначення кислого смаку 酸 можна зробити висновок, що сучасне та первинне значення є синонімічними, а семантика цього ієрогліфа зумовлюється його графічними елементами. Морфологічно цей ієрогліф виконував такі функції: прикметник, іменник, дієслово; синтаксично виконував функції додатка, означення, присудка та підмета. У більшості зразків концептуально набував негативних значень, а саме: “бідність”, “біль”, “страждання” та інші.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день важко переоцінити важливість перцептивної категорії смаку в сучасній китайській мові. Вона лежить в основі категоризації світу людини, в основі культурного, соціального, лінгвістичного та фізіологічного процесів усвідомлення дійсності.

Перцептивна категорія смаку увійшла до уваги лінгвістів внаслідок розвитку наукових дисциплін, які мають зв'язок з нейробіологією та ін., але тема дослідження цього питання в лінгвістичному та лінгвокультурологічному аспектах ще й досі не розкрита детально. Подальше дослідження концепту “смак” є важливим, оскільки він має міцний зв'язок з повсякденним життям, культурними та соціальними явищами, що зумовлює актуальність та нагальність подальшого дослідження категорії смаку в сучасній китайській мові.

Проаналізувавши поняття “концептуалізації” та “категоризації”, підходи до категоризації явищ, типологію концептів, з'ясовано, що аналіз концепту має бути комплексним та покроковим для отримання повного розуміння про природу досліджуваного явища. Тому в рамках цього дослідження нами було проаналізовано види категоризації перцептивної діяльності, було виокремлено чотири базові категорії перцепції, які у лінгвістці мають назву «модуси перцепції».

Одним із них є густативний модус, який, власне і є об'єктом нашого дослідження. Ми дослідили та проаналізували категоріальний концепт “смак/味觉”, який лежить в основі перцептивної категорії смаку та виявили, що зміст концепту розкривається через характеристики його субконцептів, серед яких виділяємо базисні та похідні, основні та неосновні смаки в когнітивному та аксіологічному планах. Останнім етапом теоретичного дослідження було виявлення мовних засобів реалізації смаку: проведене дослідження та аналіз мовних засобів реалізації семантики смаку в сучасній китайській мові показав, що мовними засобами реалізації семантики смаку є еталонні прикметники на позначення смаку, а саме: 甜 “солодкий”, 咸 “солоний”,

辣 “гострий”, 苦 “гіркий” та 酸 “кислий”. Еталонними вони вважаються оскільки є позиціями когнітивної точки референції, нормою виміру.

У другому теоретико-методологічному розділі нами було сплановано структуру аналізу мовних засобів реалізації семантики смаку: етимології, семантики та функціонування. Ми дослідили загальнолінгвістичні методи дослідження, виявили що диференціація загальних методів дослідження є доволі дискусійною та невизначеною темою серед науковців. Однак з аналізу різних класифікацій методів ми дійшли висновку, що найбільш загальними лінгвістичними методами є порівняльно-історичний, структурний та функціональний методи; щодо спеціальних методів дослідження перцептивної категорії смаку ми використали наступні: описовий метод, метод семантичного аналізу, метод контекстуального аналізу, етимологічного аналізу та метод концептуального аналізу. Оскільки перцептивна категорія смаку та мовні засоби її реалізації є доволі широкою темою для дослідження та аналізу, нами було розроблено поетапну структуру дослідження, а саме:

1. Вибірка мовного матеріалу з корпусів китайської мови ВСС 语科库 та ССЛ 语科库;
2. Структуризація відібраних мовних одиниць за морфологічними ознаками;
3. Семантичний аналіз обраних лексичних одиниць;
4. Етимологічний аналіз обраних лексичних одиниць;
5. Аналіз функціонування обраних лексичних одиниць.
6. Контекстуальний та концептуальний аналізи.

У третьому практичному розділі нашої роботи ми проаналізували та дослідили п'ять базисних концептів смаку, а саме : базисні концепти 甜 “солодкий”, 咸 “солоний”, 辣 “гострий”, 苦 “гіркий” та 酸 “кислий”, їх семантику, етимологію та функціонування за допомогою обраних раніше методів та згідно спроектованої структури дослідження.

Так, згідно аналізу базисного концепту 甜 /солодкий, з'ясовано, що його етимологічне значення співпадає з семантичним, тобто з лексичною одиницею на

позначення солодкого смаку. Також досліджуваний ієрогліф загалом має позитивну конотацію, та контекстуально набуває лексичних значень “солодкий”, “приємний”, “лікер”, “коханий”, а також концептуальних значень “мудрість”, “щирість” та “доброта”. У реченнях, взятих з корпусів китайської мови, досліджувана лексема морфологічно набуває ознак прикметника, іменника та предиката, а синтаксично функціонує як означення, підмет, присудок та навіть звертання.

Аналіз базисного концепту 咸 “солоний” показав, що ця лексична одиниця має семантичне значення ‘солоний’, етимологічний аналіз дав змогу виявити первинне значення досліджуваної лексичної одиниці, а саме “разом”. Таким чином, зазначена лексична одиниця в реченнях може мати пряме та непряме значення: перше – на позначення солоного смаку, друге – на позначення сумісної діяльності. Отже, морфологічно дана лексична одиниця має ознаки прикметника, іменника, дієслова, прислівника та предиката, синтаксично функціонує як означення, присудок та обставина. Концептуальний аналіз показав, що згаданий ієрогліф загалом має негативну конотацію, та виражає такі концепти: “ледачий”, “розбещений”. Водночас може мати позитивне значення: “вдача”, “реформи”.

Базисний концепт 辣 “гострий” має семантичне значення “гострий” та початкове значення “різкий”, обидва семантичних значення є синонімічними. Аналіз функціонування вказаної лексичної одиниці показав, що у реченнях вона може набувати таких концептуальних значень: “гострий”, “перець чілі”, “імбир”, “мудрість”, “жорстокість”, “заможність”, “напруженість” та “краса” – тобто має як позитивну, так і негативну конотації. Морфологічно в реченні набуває ознак усіх частин мови та, відповідно, може змінювати синтаксичну функцію.

У свою чергу аналіз базисного концепту 苦 “гіркий” та його семантики, етимології та функціонування показав, що досліджувана лексична одиниця має первинне значення «гіркий», яке потім розширило своє значення до непрямого «біль» або «страждання». Проаналізувавши 15 речень з функціонуванням досліджуваного ієрогліфа, взятих з корпусів китайської мови, ми зробили висновок, що цей ієрогліф морфологічно функціонує як прикметник, іменник, предикат, прислівник, а

синтаксично має роль означення, обставини, присудка. У мовленні могути набувати таких концептуальних значень як “гіркий”, “тяжкий”, “самотній”, “болісний”, “старанний”, а також “правда”, “печаль”, “бідність”, “лиха” – тобто містити негативне значення.

Аналіз базисного концепту 酸 “кислий”, дав змогу виявити, що досліджуваний ієрогліф загалом асоціюється з негативними емоціями. Морфологічного виступає прикметником, предикатом, дієсловом, іменником, а синтаксично – означенням, обставиною додатком, підметом і присудком. Етимологічний аналіз показав, що початкове значення ієрогліфа співпадає з його сучасним значенням – “кислий, нагадуючий оцет”.

Результати аналізу п’яти базисних концептів перцептивної категорії смаку в сучасній китайській мові відображено в таблицях, що містять висновки дослідження в рамках семантики, морфологічної функції та синтаксичної функції. **Див. Додатки Б, В, Г, І.**

Отже, загалом аналіз етимології, сучасної семантики та функціонування п’яти базисних концептів на позначення смаку дав змогу зробити наступні висновки:

1. Початкове та сучасне значення всіх досліджуваних лексичних одиниць на позначення смаку повністю або частково співпадали. У деяких випадках розширюючи або звужуюче первинне значення (苦/гіркий – перв. «гіркий овоч», суч. «гіркий», «біль»), (咸/солоний – перв. «разом», суч. «солоний»).

2. Контекстуальний аналіз показав, що морфологічно лексична одиниця на позначення категорії смаку функціонує переважно як прикметник (40%), предикат (30%), іменник (15%), інші частини мови (15%). Синтаксично виконує функції головних членів речення – підмета (5%), присудка (40%), у випадку другорядних членів речення – означення (40%), додатку (5%), обставини (10%).

3. Концептуальний аналіз базисних концептів на позначення смаку дав змогу виявити їхні позитивні та негативні конотації. Зокрема концепт 甜 “солодкий” має тільки позитивну конотацію: “доброта”, “мудрість”, “щирість”. У концепті 咸 “солоний” знаходимо негативну й позитивну конотації: “зручний”, “вдача”, “лінь”,

“сексуальні домагання”. Концепт 辣 “гострий” також функціонував у позитивному та негативному значеннях: “мудрість”, “заможність”, “жорстокість”, “тривожність”. Базисний концепт 苦 “гіркий” загалом має негативне значення, концептуально набуває таких значень: “печаль”, “бідність”, “лиха”, “гірка правда”. У 70% прикладів, концепт 酸 “кислий” має негативну конотацію: “педантизм”, “бідність”, “біль” та ін.

Таким чином, проведене нами дослідження чіткіше окреслило місце мовних засобів реалізації смаку в сучасній китайській мові та допомагає ширше розкрити концептуальні та контекстуальні значення досліджуваних мовних одиниць у китайській мовній картині світу. Проаналізувавши п’ять базисних концептів смаку в сучасній китайській мові, нам вдалося виявити, що смаки у китайській мові пов’язані не тільки з фізіологічним сприйняттям їжі на смак, але й реалізуються у мовленні через використання мовних засобів на позначення смаку як вербалізаторів почуттів, емоцій та станів.

PE3IOME

现代汉语中的“味”这个范畴广泛地反映在人类生活的方方面面。它是构成人类世界分类基础的感性范畴。人类头脑中感知数据的分类过程是以感官词汇表的形式实现的，即指定感官感觉的词汇表，而这些词汇又是在五种感知模式的基础上形成的，其中一种是味觉模式。

品味类别的研究很重要，因为它有助于识别和定义国家/地区的语言和文化特征以及对他人品味的个人评价。

因此，现代汉语中的趣味范畴包含了大量的语言外属性。奥纳反映了世界文化、语言、民族意识形态的图景，是一个融合了民族文化特征的系统，具有社会特征。

鉴定手册共 88 页，包含 3 章、5 个插图、5 个表格和 100 个参考资料来源。

研究的对象是在现代汉语中实现趣味范畴语义的语言学手段。

课题是现代汉语中实现趣味范畴的语言手段在功能、词源和语义上的特殊性。

研究的目的是找出现代汉语中品味语义的语言手段的理论基础：分析“品味”范畴作为知觉范畴的特殊性；将实现品味范畴的语言手段系统化，找出它们的词源、语义和在语言中的运作方式。

引言明确了研究的相关性、主题、对象、目的、任务、研究方法、现实意义和科学新颖性。

第一章分析了关键术语，即“范畴化”、“概念化”，以及将现象概念化的途径和方法。分析了“感知模式”及其组成部分；确定了味觉范畴在认知语言学中的地位，系统化了现代汉语中“味觉语义实现的语言手段”。

第二章是一般语言学的分析和特殊的研究方法。概述了实现趣味语义的语言手段研究的各个阶段。

第三章分析词源语义和语言手段的作用实现味觉语义，即五个基本概念：甜、咸、辣、苦、酸。

研究单元采用连续抽样法从汉语语料库中选取。

因此，这项研究的结果是清晰地界定了现代汉语中实现趣味的语言手段的位置。在分析了语言中所选词汇单元的词源、语义和功能方式之后，我们研究了它们的语境和概念意义。结果发现，所研究的词汇单位不仅可以作为表示品味的象形文字，还可以作为情感、情绪和状态的语言表达者。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Агеева, А. В., & Смахтина, Ю. В. (2018). Глоттонический дискурс французского языка как отражение русско-французских языковых контактов: фонетико-графический аспект. *Научный диалог*, (2), 9-16.
- Арутюнова, Н. (2022). *Язык и мир человека*. Litres.
- Арутюнова, Н. Д. (1978). Функциональные типы языковой метафоры. *Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка*, 37(4), 333-343.
- Аскольдов, С. А. (1997). Концепт и слово.
- Беседина, Н. А. (2012). Категориальные области в морфологии. *Когнитивные исследования языка/Ин-т языкознания РАН, Тамбов. гос. ун-т им. ГР Державина, Рос. ассоц. лингвистов-когнитологов [и др.]*, 238-261.
- Болдырев, Н. Н. (2001). Концепт и значение слова. In *Методологические проблемы когнитивной лингвистики* (pp. 25-36).
- Болдырев, Н. Н. (2011). Концептуализация функции отрицания как основа формирования категории*. *Вопросы когнитивной лингвистики*, (1), 5-14.
- Болдырев, Н. Н. (2011). О метаязыке когнитивной лингвистики: концепт как единица знания. *Когнитивные исследования языка*, (9), 23-32.
- Болдырев, Н. Н., & Гунина, Н. А. (2000). Когнитивный аспект лексической категоризации английских глаголов звучания. In *Моделирование процессов функциональной категоризации глагола* (pp. 163-171).
- Виноградов, В. А. (1998). *Стилистика русского языка*.
- Виноградов, В. В. (1986). *Русский язык: (Грамматическое учение о слове): Учебное пособие*. Высшая школа.
- Вовк, О. І. (2019). Особливості конструювання знань в аспекті когнітивної парадигми. *Лінгвістичні дослідження*, (39), 116-122.
- Волкова, О. В. (2015). Грамматические особенности лексики лсп "smell" (запах). In *Россия молодая* (pp. 561-561).

- Вэйци, В. (2016). *Лексика вкусообозначения в русском и китайском языках: сравнительно-сопоставительных анализ* (Doctoral dissertation, Южно-Уральский государственный университет).
- Головин, Б. Н. (1977). Введение в языкознание: учебное пособие для филологических специальностей университетов и педагогических институтов. М.: *Высшая школа*, 124.
- Григорьева, Т. В. (2015). Аксиологические особенности оппозиции 'сладкий-горький' в русском языке. *Вестник Вятского государственного университета*, (8), 87-93.
- Дарчук, Н., & Сорокін, В. (2006). Корпус текстів як джерело для мовознавчих і літературознавчих досліджень. *Лексикографічний бюлетень*.
- Демьянков В.З. Понятие и концепт в художественной литературе и в научном языке // Вопросы филологии. 2001. No 1. С. 35-47.
- Демьянков, В. З. (1994). Теория прототипов в семантике и прагматике языка.
- Драгунов, А. А. (1952). *Исследования по грамматике современного китайского языка*. Изд-во Академии наук СССР.
- Иванова, Л. И., & Кузнецова, К. Б. (2015). Сравнительный анализ прилагательных сладкий и sweet в русском и английском языках. In *Семантика и функционирование языковых единиц разных уровней* (pp. 330-336).
- Идань, С. (2018). Вкусовые качества продуктов с позиции носителей русского и китайского языков. *Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация*, (3), 170-176.
- Идань, С. (2019). Лингвокультурные особенности концепта СЛАДОСТЬ в русской, английской и китайской картинах мира. *Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация*, (4), 61-68.
- Идань, Суй. "Концепты кислый/sour/ 酸 в русской, английской и китайской лингвокультурах: сопоставительный аспект." *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика* 3 (2020): 100-106.

- Карасик, В. И., & Слышкин, Г. Г. (2007). Базовые характеристики лингвокультурных концептов. In *Антология концептов* (pp. 12-13).
- Карпенко, Ю. О. (2006). *Вступ до мовознавства: підручник*. Академія.
- Карпенко, Ю. О. (2010). Ступені порівняння різних частин мови та їхні функції. *Мовознавство*.
- Кобозева, И. М. (2004). *Лингвистическая семантика*. УРСС.
- Кодухов, В. И. (2009). *Введение в языкознание*. Издательство Альянс.
- Колесов, В. В. (1992). Концепт культуры: образ-понятие-символ. *Вестник Санкт-Петербургского университета*, (2), 3-40.
- Колчин, С. А., & Копыленко, М. М. А. Т. (1998). Бабушкин. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. *Филологические науки*, (2), 114-116.
- Кондильяк, Э. Б. (1980). Сочинения: в 3 т. М.: Мысль, 1983.
- Костяев, А. И. (2007). *Вкусовые метафоры и образы в культуре*. Изд-во ЛКИ.
- Кубрякова, Е. С., Демьянков, В. З., Панкрац, Ю. Г., & Лузина, Л. Г. (1997). Краткий словарь когнитивных терминов/Филол. ф-т МГУ им. МВ Ломоносова. М.
- Кубрякова, Е. (2022). *Язык и знание*. Litres.
- Кубрякова, Е. С. (1996). Концепт. In *Краткий словарь когнитивных терминов* (pp. 90-92).
- Кубрякова, Е. С. (2005). О термине «дискурс» и стоящей за ним структуре знания. *Язык. Личность. Текст*, 23-33.
- Кубрякова, Е. С. (2009). В поисках сущности языка. *Вопросы когнитивной лингвистики*, (1), 5-12.
- Кубрякова, Е. С., Демьянков, В. З., Панкрац, Ю. Г., & Лузина, Л. Г. (1996). Краткий словарь когнитивных терминов/под ред. ЕС Кубряковой. М, 90.
- Лаенко, Л. В. (2002). Национальная специфика концепта "острый" в концептосфере английского и русского языков. In *Язык и национальное сознание: вопросы теории и методологии* (pp. 95-99).
- Лакофф, Д., & Джонсон, М. (1988). Когнитивные аспекты языка. *Новое в зарубежной лингвистике/Дж. Лакофф, М. Джонсон*, (23), 34-58.

- Лакофф, Д., & Джонсон, М. (2004). Метафоры, которыми мы живем.
- Левицкий, А. Э., & Сюй, И. (2020). Сопоставительное изучение концептов «Горький»/«Bitter»/« 苦 » в русской, английской и китайской лингвокультурах. *Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки*, (2 (831)), 96-106.
- Лихачев, Д. С. (1997). Концептосфера русского языка/Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. *Москва*, 280-287.
- Лучик, А. (2019). Питання зіставної стилістики у працях Івана Костянтиновича Білодіда.
- Лю, Ц. (2019). Метафоризация лексических единиц с семантикой осязательного восприятия в русском и китайском языках. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Русская филология*, (1), 26-40.
- Малявин, В. В. (1982). Китайские импровизации Паунда. *Восток-Запад. Исследования. Переводы. Публикации.*-М.: Наука, Гл. ред. вост. литературы, 246-277.
- Матвеева, Т. М. (2005). Перцептивная категория вкуса и лингвистические средства ее реализации. *Челябинск*.
- Матвеева, Татьяна Михайловна. "Категоризация вкуса в языке профессиональных дегустаторов (на материале немецкого языка)." *Вестник Челябинского государственного университета* 24 (2011): 249-252.
- Мерзлякова, А. Х. (2007). Структура семантического поля «вкус» во французском, испанском и итальянском языках. *Романские языки в прошлом и настоящем (Сборник статей к 80-летию профессора Тамары Александровны Репиной).*—СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 294-302.
- Носуленко, В. Н. (1988). *Психология слухового восприятия*. Наука.
- Ожегов, С. И., & Шведова, Н. Ю. (2011). Толковый словарь русского языка/СИ Ожегов. *Словарь Ожегова*. Изд, 1949-1994.
- Олянич А. В. Потребности дискурс-коммуникация. Монография. Волгоград, 2004. 507 с.

- Олянич, А. В. (2015). Гастрономический дискурс. *Дискурс-Пи*, 12(2), 157-160.
- Павлова, Е. Б. (2017). Жанрово-дискурсивные характеристики британского ресторанного интернет-дискурса. *Научный диалог*, (8), 116-130.
- Петров, М. А. (2000). Роль гиперо-гипонимических отношений в оценочной категоризации предметов и явлений. *Когнитивная семантика. Материалы II международной школы-семинара.*—Ч, 2, 237-240.
- Печкова, Т. А. (1969). Системы классификации цвета. М., ВИНТИ.
- Пименова, М. В. (2005). Методология концептуальных исследований. *Антология концептов*, 1, 15.
- Подвигина, Н. Б. "Понятие концепта и концептосферы." *Актуальные вопросы современной филологии и журналистики* 3 (2007): 97-105.
- Полюжин, М. М. (2006). Про синкретичні теорії концепту. *Проблеми романо-германської філології: зб. наук. пр.*—Ужгород: Ліра, 5-22.
- Попова, З. Д., & Стернин, И. А. (2007). Когнитивная лингвистика.
- Попова, З. Д., & Стернин, И. А. (2007). Семантико-когнитивный анализ языка.
- Ружин, И. Г. (1994). Когнитивные стратегии именованія: модусы перцепції (зрение, слух, осязание, обоняние, вкус) и их выражение в языке. *Вопросы языкознания*, 6, 79-100.
- Селіванова, О. О. (2006). Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія.
- Семашко, Т. Ф., & Семашко, Т. Ф. (2015). Перцептивний і неперцептивний зміст етнокультурних стереотипів смакового модусу сприйняття.
- Смирнова, Ю. П. (2001). Средства активации суперконцепта "двигаться" в английских текстах и их переводах.
- Солсо, Р. (2011). *Когнитивная психология: [пер. с англ.]*. Издательский дом "Питер".
- Старикова, Г. Н., & Чанг, Х. Т. Х. (2017). Трофонимы (ресторонимы) как особый тип эргонимов (на материале имен заведений общественного питания Москвы). *Вестник Томского государственного университета. Филология*, (47), 72-87.
- Степанов, Ю. С. (1997). Словарь русской культуры. М.: Языки русской культуры, 40-76.

- Стернин, И. А., & Карасик, В. И. (2005). Антология концептов
- Таганова, Т. А. (2015). Неологизмы современного английского языка: структурные и семантические особенности (на примере гастронимов). *Теория и практика иностранного языка в высшей школе*, (11), 132-136.
- Телия, В. Н. (1987). Семантическая структура фразеологизмов-идиом и принципы их фразеографической обработки. *Фразеологизм и его лексикографическая разработка*, 98-101.
- Тулусина, Е. А. (2010). Этимологический анализ немецких и русских номинантов концептов "Lernen" и "учёба". In *Актуальные вопросы переводоведения и практики перевода* (pp. 94-97).
- Уфимцева, А. А. (1968). *Слово в лексико-семантической системе языка*. Наука.
- Фрумкина, Р. М. (1984). *Цвет, смысл, сходство: Аспекты психолингвистического анализа*. Наука.
- Чередникова, Е. А. (2011). Аксиологические характеристики гастрономического дискурса. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*, (5), 78-82.
- Шафиков, С. Г. (2007). Категории и концепты в лингвистике. *Вопросы языкознания*, (2), 3-17.
- Яровая, Е. Ю. (2013). Лингвокультурологические особенности концепта «вкус» в русской, французской и английской концептосферах. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*, (3 (24)), 184-191.
- Croft, W., & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive linguistics*. Cambridge University Press.
- Goldstein, E. B., & Cacciamani, L. (2021). *Sensation and perception*. Cengage Learning.
- Li, C. N., & Thompson, S. A. (1989). *Mandarin Chinese: A functional reference grammar* (Vol. 3). Univ of California Press.
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization.
- Taylor, J. R. (2001). *Linguistic categorization: Prototypes in linguistic theory*. 外语教学与研究出版社.
- Ullmann, S. (1964). *Language and Style Series*. Greenwood Press.

- Xu, Y. (2020). Comparative analysis of the concepts spicy/ostryi/la in the English, Russian and Chinese linguocultures. *Russian Linguistic Bulletin*, (1 (21)), 54-58.
- Zhao, Q., & Huang, C. R. (2015, May). A corpus-based study on synaesthetic adjectives in Modern Chinese. In *Workshop on Chinese Lexical Semantics* (pp. 535-542). Springer, Cham.
- 丁慧. (2010). 英汉语味觉词“酸”的语义特征之比较. *科技信息*, (8), 162-163.
- 尚芳. 汉英“甜”和“苦”味觉隐喻对比：硕士学位论文. 武汉, 2006. 41 页.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. 新华字典 <http://xh.5156edu.com>
2. CCL 语料库 http://ccl.pku.edu.cn:8080/ccl_corpus/
3. BCC 语料库 <http://bcc.blcu.edu.cn>
4. 苦 (汉字) https://baike.baidu.com/item/苦/2206625?fromModule=lemma_search-box
5. 甜 (汉字) <https://baike.baidu.com/item/甜/34056?fr=aladdin>
6. 辣 (汉字) https://baike.baidu.com/item/辣/6416141?fromModule=lemma_search-box
7. 酸 (汉字) https://baike.baidu.com/item/酸/51232544?fromModule=lemma-qiyi_sense-lemma

ДОДАТКИ

Додаток А

Модуси перцепції

Базисний концепт 甜 “солодкий”

Ієрогліф	Семантика	Морфологічна функція	Синтаксична функція
甜	солодкий	прикметник	означення
甜	приємний	прикметник	означення
甜点心	десерт	іменник	додаток
甜	привабливий	предикат	присудок
甜	гарний	предикат	присудок
甜	коханий	іменник	вигук
甜酒	лікер	іменник	додаток
甜	щирий	—	—
甜	мудрість	—	—

Базисний концепт 咸 “солоний”

Ієрогліф	Семантика	Морфологічна функція	Синтаксична функція
咸	солоний	прикметник	присудок
咸	солоний	прикметник	означення
咸	солити	дієслово	присудок
咸肉	бекон	іменник	доповнення
咸	разом	прислівник	обставина
咸	вдача	прикметник	означення
咸	сексуальні домагання	—	—
咸	лінь	прикметник	додаток

Базисний концепт 辣 “гострий”

Ієрогліф	Семантика	Морфологічна функція	Синтаксична функція
辣	гострий	прикметник	означення
辣	сексуальний	предикат	присудок
辣	гарний	прикметник	обставина
辣	жорстокий	предикат	присудок
辣	мудрий	—	—
辣	заможний	—	—
辣	тривожний	—	—

Базисний концепт 苦 “гіркий”

Ієрогліф	Семантика	Морфологічна функція	Синтаксична функція
苦	Гіркий	Прикметник	Означення
苦	Гіркий	Іменник	Підмет
苦	Гіркий	Предикат	Присудок
苦	Болісний	Прикметник	Означення
苦	Старанно	Прислівник	Обставина
苦	Катувати	Предикат	Присудок
苦	Бідний	Предикат	Присудок
苦	Самотній	Прикметник	Означення

Базисний концепт 酸 “кислий”

Ієрогліф	Семантика	Морфологічна функція	Семантична функція
酸	кислий	прикметник	означення
酸	кислий	предикат	присудок
酸	щипати	дієслово	присудок
酸	кислота	іменник	підмет
酸	печаль	іменник	додаток
酸	педантичний	прикметник	означення
酸	мудрість	—	—
酸	бідність	іменник	обставина